

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

Milica Jaredić

**ULOGA I ZNAČAJ ASISTENTA U NASTAVI U RADU SA DJECOM SA
SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U TREĆEM CIKLUSU
OSNOVNE ŠKOLE**

Master rad

Nikšić, 2025.

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ

**ULOGA I ZNAČAJ ASISTENTA U NASTAVI U RADU SA DJECOM SA
SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U TREĆEM CIKLUSU
OSNOVNE ŠKOLE**

Master rad

Mentor: prof. dr Nada Šakotić

Kandidat: Milica Jaredić

Broj indeksa: 17/22

Nikšić, 2025.

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Milica Jaredić

Datum i mjesto rođenja: 06.04. 1980. Kotor

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv master studija: Inkluzivno obrazovanje

Naslov rada: Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet Nikšić

UDK, OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća na kojoj je prihvaćena tema:

Mentor: prof. dr Nada Šakotić

Komisija za ocjenu/odbranu rada:

Lektor:

Datum odbrane:

Datum promocije:

Zahvalnica

Zahvaljujem se svojoj porodici na njihovoj bezrezervnoj podršci, ljubavi i strpljenju tokom cijelog procesa izrade ovog master rada. Posebno se zahvaljujem svojoj mentorki, čiji stručni savjeti, motivacija i konstruktivne sugestije nisu samo unaprijedili kvalitet mog rada, već su me inspirisali da dajem najbolje od sebe. Bez njihove pomoći i ohrabrenja, ovaj rad ne bi bio moguć, i zato im dugujem ogromnu zahvalnost.

REZIME

U radu se bavimo ulogom i značajem asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, posebno u trećem ciklusu osnovne škole. Sastoji se iz dva glavna dijela: teorijskog i istraživačkog. U teorijskom dijelu rada, fokusirali smo se na ključne aspekte inkluzivnog obrazovanja, počevši od definicije i značaja ovog pristupa u savremenom obrazovnom sistemu. Razmatrali smo osnovna načela inkluzije, uključujući jednak pristup obrazovanju za sve učenike, bez obzira na njihove smetnje i teškoće u razvoju. Pored toga, bavili smo se inkluzivnim obrazovanjem kao humanim kurikularnim konceptom, koji teži da obezbijedi jednakost i poštovanje različitosti među učenicima. Takođe, analizirali smo specifičnosti inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, s posebnim fokusom na zakonske regulative koje uređuju ovu oblast, kao i izazove s kojima se nastavnici suočavaju u praksi. U drugom dijelu teorijskog pregleda, detaljno smo razmotrili ulogu asistenta u nastavi, ističući njegovu ključnu ulogu u pružanju podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Posebnu pažnju posvetili smo i socijalnoj interakciji ovih učenika, naglašavajući kako asistenti aktivno doprinose njihovoj integraciji u školsko okruženje i podstiču razvoj inkluzivne atmosfere u učionici.

Istraživanje je sprovedeno s ciljem da se ispita kako asistenti u nastavi ostvaruju svoju ulogu u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole. Uzorak istraživanja činili su 40 asistenata u nastavi, 40 nastavnika i 40 roditelja. Za prikupljanje podataka od asistenata i roditelja korišćen je anketni upitnik, dok su nastavnici učestvovali u grupnom intervjuu (fokus grupi). Rezultati istraživanja pokazali su da asistenti primjenjuju različite strategije, poput vršnjačke edukacije i kooperativnih aktivnosti, kako bi podstakli socijalnu interakciju među djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Pored toga, asistenti prilagođavaju metode učenja i pružaju individualizovanu podršku, što olakšava učenicima savladavanje nastavnih sadržaja. Takođe, asistenti ostvaruju stalnu saradnju sa roditeljima kroz redovnu komunikaciju i zajedničko planiranje strategija podrške. Roditelji su uglavnom izrazili pozitivne stavove prema značaju i ulozi asistenta u nastavi, prepoznajući njegovu ključnu ulogu u obrazovanju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

Ključne riječi: asistenti u nastavi, djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju, treći ciklus osnovne škole

APSTRAKT

The paper examines the role and significance of teaching assistants in working with children with disabilities and developmental difficulties, particularly in the third cycle of primary school. It consists of two main parts: theoretical and research-based. In the theoretical part of the paper, we focused on the key aspects of inclusive education, starting with the definition and importance of this approach in the modern educational system. We explored the fundamental principles of inclusion, emphasizing equal access to education for all students, regardless of their disabilities and developmental difficulties. Additionally, we examined inclusive education as a humane curricular concept that aims to ensure equality and respect for diversity among students. Furthermore, we analyzed the specific characteristics of inclusive education in Montenegro, with a special focus on the legal regulations governing this field and the challenges that teachers face in practice. In the second part of the theoretical review, we thoroughly examined the role of teaching assistants, emphasizing their crucial role in providing support to children with disabilities and developmental difficulties. Special attention was also given to the social interaction of these students, highlighting how assistants actively contribute to their integration into the school environment and foster the development of an inclusive classroom atmosphere.

The research was conducted with the goal of examining how teaching assistants fulfill their role in working with children with disabilities and developmental difficulties in the third cycle of primary school. The research sample consisted of 40 teaching assistants, 40 teachers, and 40 parents. A questionnaire was used to collect data from the teaching assistants and parents, while teachers participated in a group interview (focus group). The research results showed that assistants apply various strategies, such as peer education and cooperative activities, to encourage social interaction among children with disabilities and developmental difficulties. Furthermore, assistants adapt teaching methods and provide individualized support, which helps students master the curriculum. Additionally, assistants maintain continuous collaboration with parents through regular communication and joint planning of support strategies. Parents generally expressed positive attitudes toward the importance and role of teaching assistants, recognizing their key role in the education of children with disabilities and developmental difficulties in the third cycle of primary school.

Keywords: teaching assistants, children with disabilities and developmental difficulties, third cycle of primary school

SADRŽAJ

UVOD	9
I TEORIJSKI DIO	11
1. POJAM I ZNAČAJ INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA	11
1.1. Osnovna načela inkluzivnog obrazovanja	12
1.2. Inkluzivno obrazovanje kao humani kurikularni koncept	14
1.3. Inkluzivno obrazovanje u Crnoj Gori	16
2. ASISTENT U NASTAVI KAO POMOĆ DJECI SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U TREĆEM CIKLUSU OSNOVNE ŠKOLE	18
2.1. Pravna regulativa za zapošljavanje asistenta u nastavi	19
2.2. Krucijalni razlozi za dodjeljivanje asistenata u nastavi	20
2.3. Uloga asistenta u nastavi u pružanju podrške tokom učenja djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju	22
2.4. Značaj asistenta za socijalnu interakciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju ...	23
2.5. Poželjne dispozicije ličnosti asistenta u nastavi	24
3. SARADNJA I TIMSKI RAD ASISTENATA SA NASTAVNICIMA I RODITELJIMA	26
3.1. Značaj saradnje i timskog rada u inkluzivnoj učionici	27
3.2. Saradnja nastavnika i asistenta u nastavi	29
3.3. Saradnja asistenta u nastavi sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju	30
II ISTRAŽIVAČKI DIO	31
1.1. Problem i predmet istraživanja	31
1.2. Cilj i zadaci istraživanja	31
1.3. Istraživačke hipoteze	32
1.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	33
1.5. Uzorak ispitanika	33

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	34
2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem asistenata	34
2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja	47
2.3. Rezultati dobijeni intervjuisanjem nastavnika	58
DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	66
ZAKLJUČAK	69
LITERATURA	71
PRILOG 1 – Anketni upitnik za asistente u nastavi	74
PRILOG 2 – Anketni upitnik za roditelje	77
PRILOG 3 – Fokus grupni intervju	80

UVOD

Uključivanje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju u redovni vaspitno-obrazovni proces predstavlja ozbiljan izazov, kako za nastavnike, tako i za asistente u nastavi. Osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje svih učenika, bez obzira na njihove specifične potrebe, zahtijeva prisnu saradnju između učitelja i asistenata, kao i zajednički pristup u implementaciji nastavnih strategija. U tom kontekstu, asistent u nastavi ne samo da pruža dodatnu podršku učenicima, već i aktivno doprinosi stvaranju inkluzivnog i podsticajnog okruženja u učionici, pomažući učenicima da se osjećaju prihvaćeno i ravnopravno (Sunko, 2016).

Kako bi rad sa djecom sa smetnjama i teškoćama bio što uspješniji, nastavnici i asistenti moraju kontinuirano razmjenjivati iskustva, ideje i strategije. Ovaj proces kooperacije između različitih stručnjaka omogućava da se nastava prilagodi individualnim potrebama učenika, stvarajući sigurno i podržavajuće okruženje u kojem djeca mogu napredovati. Asistent u nastavi ima značajnu ulogu u prepoznavanju specifičnih izazova sa kojima se djeca suočavaju i u pružanju ciljane podrške koja im omogućava da prevaziđu te prepreke (Marinić, 2017).

Asistenti provode veliki dio svog vremena u direktnoj interakciji s djecom koja imaju smetnje u razvoju, što im omogućava da steknu duboko razumijevanje njihovih potreba i sposobnosti. U tom kontekstu, njihov angažman je od ključne važnosti – samo kroz maksimalnu posvećenost mogu pružiti podršku koja će učenicima pomoći da ostvare svoje obrazovne ciljeve (Marinić, 2017). Profesionalnost asistenta, kao i njegova sposobnost da prepozna specifične potrebe svakog učenika i adekvatno na njih odgovori, ima veliki uticaj na uspjeh inkluzivnog obrazovanja.

Kvalitet rada asistenta u nastavi direktno utiče na napredovanje učenika sa smetnjama i teškoćama. Posvećenost, strpljenje i kreativnost koje asistent unosi u rad sa djecom od presudne su važnosti za njihov obrazovni napredak (Drandić, 2017). Asistent ne samo da treba pratiti akademske rezultate učenika, već je njegova uloga i u tome da prepozna emocionalne i socijalne potrebe djece. Ovi faktori su ključni za njihovu socijalnu integraciju i sveukupni razvoj, jer omogućavaju djeci da se osjećaju podržano i prihvaćeno u školskom okruženju.

U trećem ciklusu osnovne škole, kada djeca postaju sve samostalnija u svom učenju, odgovornost asistenta postaje još veća. Asistent je zadužen za pažljivo praćenje napretka svakog učenika, koristeći metodološki pristup koji se temelji na stalnoj procjeni njihovih potreba i reakcija tokom različitih obrazovnih aktivnosti. Stručnost asistenta, koju kontinuirano unapređuje kroz dodatnu edukaciju i usavršavanje, igra ključnu ulogu u ostvarivanju pozitivnih obrazovnih rezultata. Asistenti sa visokim nivoom stručnosti značajno doprinose kvalitetu vaspitno-obrazovnog procesa, jer svojim znanjem, iskustvom i sposobnošću prilagođavanja nastave potrebama svakog djeteta stvaraju podržavajuće i stimulativno okruženje za njihov razvoj.

Motivacija za rad proističe iz uvjerenja da djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju imaju pravo na obrazovanje koje je jednako kvalitetno kao i obrazovanje djece koja se razvijaju tipičnim putem. Dodatna motivacija dolazi i iz činjenice da uloga asistenta u nastavi, posebno u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, još uvijek nije dovoljno istražena. Ovim istraživanjem želimo skrenuti pažnju na važnost i značajnu ulogu koju asistent ima u vaspitno-obrazovnom procesu za djecu sa specifičnim potrebama. Takođe, cilj je ukazati na izazove s kojima se asistenti suočavaju prilikom pružanja podrške djeci u trećem ciklusu osnovne škole, kako bi se unaprijedio kvalitet obrazovanja za ovu grupu djece.

I TEORIJSKI DIO

1. POJAM I ZNAČAJ INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA

Svaka osoba ima jedinstvene načine učenja koji se često mijenjaju tokom vremena. Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva kreiranje okruženja koje adekvatno odgovara na različite potrebe svakog pojedinca (Elizabeth, 2013). Cilj inkluzivnog obrazovanja je pružiti djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju jednake mogućnosti i prava u vaspitno-obrazovnom procesu. Obrazovanje je ne samo osnovno ljudsko pravo, već i ključni alat za ostvarivanje drugih prava. Inkluzivno obrazovanje je značajno za ostvarivanje građanskih, političkih i ekonomskih prava svakog djeteta. Ovaj pristup prepoznaje raznolikost kao temeljnu komponentu obrazovnog procesa, jer doprinosi sveobuhvatnom ljudskom razvoju. Njegov primarni cilj je prevazilaženje marginalizacije pojedinaca i promovisanje prihvatanja različitosti u vaspitno-obrazovnom kontekstu (Lacey, 2010).

Razumijevanje inkluzivnog obrazovanja kao šireg koncepta važno je jer se odnosi na pravo svih učenika, uključujući djecu sa invaliditetom i druge marginalizovane grupe, da imaju pristup redovnom obrazovanju. Inkluzivno obrazovanje primjenjuje se na učenike svih uzrasta.

Istraživanja su pokazala da inkluzivno obrazovanje vodi ka boljim društvenim i akademskim rezultatima za sve učenike, jer pruža priliku da se upoznaju sa stvarnim svijetom, što doprinosi razvoju socijalnih vještina i poboljšanju društvenih interakcija (Kostelnik, Onaga, Rohde & Whiren, 2004). Takođe, ono omogućava da djeca sa smetnjama u razvoju stupaju u socijalne kontakte sa vršnjacima bez smetnji.

Socijalizacija djece u inkluzivnom obrazovanju ima veliku važnost. Prvo, djeca sa smetnjama u razvoju se osjećaju prihvaćeno među svojim vršnjacima koji nemaju razvojnih smetnji. Drugi aspekt je da djeca bez razvojnih smetnji razvijaju toleranciju, empatiju, razumijevanje i druge društvene vještine koje su važan dio njihove ličnosti. Da bi inkluzivno

obrazovanje bilo uspješno, potrebno je poštovati različite stilove učenja, koristiti raznovrsne metode i imati fleksibilne nastavne planove i programe (Hrnjica i sar., 2004).

Dobar obrazovni sistem treba da prepozna potencijal svakog djeteta, bez obzira na njegove specifične potrebe. Uloga nastavnika i asistenta postaje sve važnija jer zajedničkim radom omogućavaju djeci da postignu optimalne rezultate. Takođe, roditelji imaju značajnu ulogu u ovom procesu jer kroz saradnju sa školom mogu doprinijeti razvoju strategija koje će najbolje odgovarati potrebama djeteta. Inkluzivno obrazovanje takođe doprinosi smanjenju predrasuda, jer djeca koja se od malih nogu uče prihvatanju različitosti odrastaju u tolerantnijem društvu. S obzirom na sve ove prednosti, inkluzivno obrazovanje predstavlja temelj za izgradnju ravnopravnog društva (Sebba & Sachdev, 1997).

Uspješna implementacija inkluzivnog obrazovanja zahtijeva kontinuiranu profesionalnu obuku i usavršavanje nastavnika i asistenata, kako bi bili sposobni da prepoznaju i adekvatno riješe različite izazove s kojima se djeca suočavaju u vaspitno-obrazovnom procesu. S obzirom na ove kompleksne izazove, važno je da inkluzivno obrazovanje uživa sistematsku podršku na svim nivoima društva, počevši od lokalnih zajednica, pa sve do relevantnih državnih institucija, kako bi se stvorili održivi uslovi za njegovu primjenu (Morgan & Houghton, 2011).

1.1. Osnovna načela inkluzivnog obrazovanja

Inkluzivno obrazovanje nije samo metodologija, već filozofija koja se temelji na ideji ravnopravnosti i poštovanja svih učenika, bez obzira na njihove različitosti. Suština inkluzije leži u mogućnosti svakog djeteta da učestvuje u zajedničkom vaspitno-obrazovnom procesu, sa potrebnom podrškom koja omogućava ostvarivanje njihovih potencijala (Pantić, 2008). Inkluzija zahtijeva fleksibilnost i adaptaciju obrazovnog sistema koji treba da bude otvoren za razne potrebe učenika, bilo da se radi o djeci sa smetnjama u razvoju, ali i o drugim marginalizovanim grupama (Žic Ralić i Ljubas, 2013). Poštovanje različitosti, u kontekstu inkluzivnog obrazovanja, znači ne samo prihvatanje, već i aktivno angažovanje u pružanju odgovarajuće podrške svakom učeniku.

Pokret za ljudska prava ima ključnu ulogu u razvoju inkluzivnog obrazovanja jer se bavi pružanjem jednakih šansi svim pojedincima, bez obzira na njihove fizičke ili mentalne sposobnosti. Saopštenje iz Salamanke iz 1994. godine postavilo je temelje za inkluzivne vaspitno-obrazovne prakse, naglašavajući važnost zajedničkog obrazovanja za svu djecu, uključujući i onu sa smetnjama u razvoju (Pantić, 2008). Inkluzija nije samo formalni proces, već i promjena društvenih normi i vrijednosti koje podstiču međusobno poštovanje i razumijevanje među učenicima, nastavnicima i širom zajednicom.

Terminologija koja se koristi u kontekstu inkluzije treba biti pažljivo odabrana, jer precizno razumijevanje termina kao što su "inkluzija", "inkluzivno obrazovanje" i "prilagođeno obrazovanje" doprinosi efektivnijem sprovođenju inkluzivnih politika i praksi. Uključivanje svih učenika u redovno obrazovanje doprinosi njihovom obrazovnom napretku i socijalnoj integraciji, čineći ih aktivnim članovima zajednice (Lazor, Marković, Nikolić, 2008).

Prilagođavanje vaspitno-obrazovnih ustanova za djecu sa posebnim obrazovnim potrebama predstavlja važnu komponentu inkluzivnog obrazovnog sistema. Inkluzija podrazumijeva transformaciju nastave i obrazovnih metoda, koje moraju biti dinamične i sposobne da se prilagode različitim stilovima učenja, kao i individualnim potrebama i tempu napredovanja svakog učenika (Ivančić, 2010).

Prevazilaženje prepreka za inkluzivno obrazovanje zahtijeva angažman svih relevantnih aktera obrazovnog sistema, uključujući učitelje, asistente, roditelje i širu zajednicu. Ovaj kompleksan proces podrazumijeva sveobuhvatan pristup, koji se temelji na kontinuiranoj edukaciji nastavnika o specifičnostima i potrebama učenika sa smetnjama u razvoju, kao i o primjeni diferenciranih nastavnih metoda koje omogućavaju svim učenicima ravnopravno sudjelovanje u vaspitno-obrazovnom procesu. Takođe, neophodno je obezbijediti adekvatne resurse i stručnu podršku kako bi se prilagodila nastava individualnim potrebama svakog učenika, a uspješan napredak mora biti kontinuirano praćen i procjenjivan kako bi se osigurala efikasna implementacija inkluzije (Ivančić, 2010). Nažalost, mnogi se suočavaju s pogrešnim uvjerenjima o inkluziji, kao što su zablude da je inkluzivno obrazovanje previše zahtjevno za škole, da ne postoji dovoljno resursa ili da neće donijeti bolje rezultate. Takve pogrešne pretpostavke ometaju implementaciju inkluzivnog obrazovanja i često vode do marginalizacije učenika sa smetnjama u razvoju (Bouillet, 2014).

Pravilno razumijevanje inkluzije znači prepoznavanje svih učenika kao jedinstvenih, sa svojim potrebama i sposobnostima. Svako dijete, bez obzira na njegove izazove, ima pravo da uči u okruženju koje cijeni njegovu individualnost i koje je sposobno da mu pruži potrebnu podršku. Uključivanje djece sa smetnjama u redovne obrazovne tokove ne znači samo omogućiti im pristup učionici, već im pružiti i odgovarajuće nastavne metode, strategije i resurse koji će im omogućiti da napreduju i ostvare svoje obrazovne ciljeve (Stubbs, 2008).

Inkluzivno obrazovanje takođe podrazumijeva jačanje socijalnih veza među učenicima. Kroz zajedničke aktivnosti, učenici sa smetnjama u razvoju mogu steći prijatelje, naučiti socijalne vještine i učiti od svojih vršnjaka. Navedeno pomaže u njihovoj socijalnoj integraciji i doprinosi i jačanju zajedničkog osjećaja odgovornosti i zajedništva među svim učenicima.

Kroz inkluziju, škole postaju prostor za razvoj emocionalnih, socijalnih i kognitivnih vještina svih učenika. Iako se inkluzivno obrazovanje suočava sa brojnim izazovima, ono pruža šansu za stvaranje obrazovnog sistema koji je pravičan, pravedan i podsticajan za svu djecu (Kranjčec Mlinarić i Žic Ralić, 2016). Ovaj obrazovni model, zasnovan na priznavanju i prihvatanju različitosti, ne samo da omogućava obrazovni napredak svakog pojedinca, već i ima značajnu ulogu u oblikovanju društva zasnovanog na principima poštovanja, tolerancije i jednakih mogućnosti.

1.2. Inkluzivno obrazovanje kao humani kurikularni koncept

Inkluzivno obrazovanje je daleko više od samo pedagoškog pristupa; to je temeljna vrijednost koja oblikuje obrazovne sisteme širom svijeta. Ono je prepoznato kao proces koji omogućava svim učenicima, bez obzira na njihove različite sposobnosti i potrebe, da se ravnopravno uključe u obrazovni sistem (Igrić i sar., 2015).

Suština inkluzivnog obrazovanja leži u prepoznavanju vrijednosti raznolikosti i u vjerovanju da svako dijete, bez obzira na prepreke s kojima se suočava, zaslužuje pristup obrazovanju koje je kvalitetno, relevantno i omogućava mu da razvija u skladu sa sopstvenim sposobnostima (Biondić, 1993).

U srcu ovog pristupa je uvjerenje da obrazovanje treba biti osmišljeno tako da pruži podršku svakom učeniku. Učenici sa smetnjama u razvoju, iako se suočavaju s različitim izazovima, imaju jednako pravo na kvalitetno obrazovanje kao i njihovi vršnjaci. Inkluzivni obrazovni kurikulum se ne zasniva samo na integraciji učenika sa smetnjama u nastavu, već na pružanju konkretne pomoći koja im omogućava da učestvuju u svim aspektima obrazovnog života (Kepeš, 2006). I to nije samo stvar fizičkog prisustva – važno je da se svaki učenik aktivno uključuje u nastavu, učeći zajedno sa drugima i koristeći prilike koje mu obrazovni sistem pruža.

Inkluzivno obrazovanje je proces koji se fokusira na izgradnju učioničkog prostora u kojem svi učenici, bez obzira na svoje različite sposobnosti i izazove, podstiču na zajedničko učenje i razvoj. Ono ne podrazumijeva samo adaptaciju kurikuluma kako bi se zadovoljile potrebe učenika sa smetnjama, već i sveobuhvatno prilagođavanje nastavnog procesa. To uključuje stvaranje fleksibilnog obrazovnog okvira koji uzima u obzir specifične potrebe svakog pojedinca, omogućavajući svim učenicima da uče u zajedničkom okruženju koje podržava njihov individualni napredak.

Djeca koja zajedno uče razvijaju međusobnu empatiju, poštovanje i razumijevanje, čime se smanjuje stigmatizacija i stvaraju temelji za inkluzivniju društvenu zajednicu. Kroz zajedničko obrazovanje, djeca sa smetnjama u razvoju ne samo da stiču akademske vještine, već i socijalne vještine koje im omogućavaju da budu deo šire društvene zajednice (Biondić, 1993). Na taj način, inkluzivno obrazovanje doprinosi i socijalnoj integraciji, jer se učenici uče da prihvataju i poštuju razlike među ljudima, čime se smanjuju predrasude i diskriminacija.

Prilagođavanje kurikuluma je važna komponenta inkluzivnog obrazovanja. Učenici sa specifičnim potrebama, kao i oni koji se suočavaju sa izazovima u učenju, često zahtijevaju dodatnu podršku, bilo kroz specijalizovane metode nastave, asistente u nastavi ili korišćenje tehnologije koja može olakšati proces učenja. Ipak, inkluzivno obrazovanje nije samo pitanje pedagoških strategija, već i kontinuiranog rada na razumijevanju i odgovaranju na potrebe svakog učenika. To zahtijeva stalnu edukaciju i profesionalni razvoj svih učitelja i stručnjaka, koji moraju biti spremni da se suoče sa izazovima inkluzivnog obrazovanja i pronađu rešenja koja omogućavaju uspešan napredak svih učenika (Macura-Milovanović & Vujisić-Živković, 2011).

Inkluzivno obrazovanje podrazumijeva i aktivnu ulogu zajednice, roditelja i svih drugih aktera u obrazovnom procesu. Samo kroz međusobnu saradnju, dijalog i angažman svih strana moguće je ostvariti istinsku inkluziju (Biondić, 1993). Roditelji, na primjer, imaju važnu ulogu u pružanju podrške učenicima sa smetnjama u razvoju, kao i u jačanju saradnje između škole i zajednice. Takođe, važno je da školski sistem bude spreman da se razvija i prilagođava, ne samo u pogledu kurikuluma, već i u pogledu infrastrukture, obuke nastavnika i podrške koja je potrebna za ostvarivanje inkluzivnih ciljeva.

1.3. Inkluzivno obrazovanje u Crnoj Gori

Inkluzivno obrazovanje u Crnoj Gori razvijalo se tokom devedesetih godina prošlog vijeka, kada je postala prepoznata potreba za obrazovnim sistemom koji omogućava djeci sa smetnjama u razvoju da pohađaju redovne škole. Ono omogućava djeci sa posebnim obrazovnim potrebama da imaju jednak pristup obrazovanju, čime se osigurava socijalna i edukativna ravnopravnost. U okviru predpristupnih pregovora za članstvo u Evropskoj uniji, posebna pažnja posvećena je uključivanju prava osoba sa invaliditetom u oblasti obrazovanja, kao što su Poglavlje 23 – Ljudska prava i Poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura, koji se bave inkluzijom i obrazovnim potrebama osoba sa invaliditetom (Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, 2019-2025).

Upravni i zakonodavni okviri, kao što su Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, daju osnovu za implementaciju inkluzivnih praksi i omogućavaju zakonske obaveze za školama u pogledu obezbjeđivanja jednakih mogućnosti obrazovanja. Komitet za praćenje ispunjenja Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom pruža dodatnu podršku, naglašavajući važnost inkluzije kao ljudskog prava i ključnog faktora u obezbjeđivanju obrazovnih uslova za sve učenike (Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, 2019-2025).

U Strategiji inkluzivnog obrazovanja (2019-2025) jasno su definisani ključni ciljevi za dalje unapređenje oblasti inkluzije. Ovi ciljevi uključuju povećanje dostupnosti obrazovanja kroz podršku različitim sektorskim organizacijama, obezbjeđivanje kontinuiteta vaspitno-obrazovnog procesa za djecu sa posebnim potrebama, kao i poboljšanje kvaliteta

inkluzivnog obrazovanja. Time se omogućava svima, bez obzira na specifične potrebe, da ravnopravno učestvuju u vaspitno-obrazovnom procesu.

Zakon o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom, koji je važan za inkluzivnu praksu, jasno zabranjuje bilo kakvu diskriminaciju u oblasti obrazovanja. Ovo znači da učenici sa smetnjama u razvoju imaju pravo na jednaku mogućnost izbora obrazovnog programa, pristupa nastavi, kao i učestvovanja u svim obrazovnim aktivnostima, bez obzira na njihove fizičke, intelektualne ili druge specifičnosti (Milenović, 2009).

Implementacija inkluzivnog obrazovanja omogućava ostvarivanje individualizovanog pristupa učenju putem individualnog razvojno-obrazovnog programa (IROP). Ovaj program, zasnovan na procjeni specifičnih obrazovnih potreba, omogućava prilagođavanje nastavnih metoda i sadržaja, korišćenje asistivne tehnologije, kao i druge posebne oblike podrške kao što su znakovni jezik ili Brajevo pismo, čime se omogućava svim učenicima da uče na način koji je prilagođen njihovim mogućnostima (Pantić, 2008).

Uz podršku resursnih centara, koji pružaju obuke i savjete nastavnicima, kao i dodatnu specijalizovanu pomoć za djecu sa posebnim potrebama, inkluzija postaje efikasniji proces. Stručnjaci iz mobilnih timova, koji sarađuju sa školama, predškolskim ustanovama i roditeljima, omogućavaju da obrazovni sistem bude efikasno prilagođen potrebama učenika. Pored toga, asistenti u nastavi imaju važnu ulogu u pružanju tehničke podrške i individualizovane pomoći u učionici, omogućavajući učenicima sa smetnjama da aktivno učestvuju u nastavi i postignu željene obrazovne ciljeve.

2. ASISTENT U NASTAVI KAO POMOĆ DJECI SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U TREĆEM CIKLUSU OSNOVNE ŠKOLE

Uključivanje asistenta u nastavu, koji radi sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, od ključne je važnosti za uspješan vaspitno-obrazovni proces. Prema Greenspanu, Wiederu i Simonsu (2003), asistent u nastavi ima dvostruku ulogu: ne samo da pruža podršku učenicima u usvajanju nastavnih sadržaja, već i olakšava njihovu integraciju sa ostalim učenicima u razredu. Igrić, Kobetić i Lisak (2008) podvlače da je primarni zadatak asistenta direktna pomoć učenicima sa teškoćama, kako bi se omogućio njihov lakši pristup obrazovanju. Za ostvarivanje kvaliteta inkluzivnog obrazovanja važno je da asistenti i nastavnici sarađuju na efektivan način. Istraživanje Webstera i saradnika (2010) ukazuje na problem u komunikaciji između učitelja i asistenata, s obzirom na to da većina razmjena informacija među njima bude ad-hoc, bez prethodnog dogovora.

Asistent u nastavi mora biti strpljiv, empatičan i odgovoran. Prema anketama koje je sprovela Drotorova (2006), za asistente su ključne osobine poput empatije, komunikativnosti i strpljenja. Uzlova (2010) naglašava da asistent treba posjedovati uravnotežen karakter, s pozitivnim i otvorenim stavom, uz naglašenu sposobnost za timski rad. Kroz istraživanje Nemeca, Šimačkove-Laurenčikove i Hajkove (2014) jasno je da je prijateljski pristup prema učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama jedan od najvažnijih kvaliteta asistenta. Njihovo istraživanje pokazuje da osim empatije, obrazovanje i strpljenje, asistent mora razumjeti specifične potrebe učenika.

Timski rad između asistenta i nastavnika ključan je za napredak učenika sa smetnjama. Giangreco i Doile (2007) ističu da neki nastavnici imaju pozitivnu reakciju na asistente u učionici, dok se drugi suočavaju sa izazovima u prihvatanju dodatnog pedagoškog radnika. Sharples, Webster i Blatchford (2016) ukazuju na praznine u saradnji između nastavnika i asistenta, jer mnogi nastavnici ne planiraju časove zajedno sa asistentima. Drandić i Paić (2020) naglašavaju da je kvalitetna saradnja asistenata i nastavnika presudna za optimalne obrazovne rezultate učenika sa teškoćama.

Asistent u nastavi pruža tehničku pomoć i često učestvuje i u planiranju nastavnih sadržaja. Sharma i Salend (2016) istražuju ulogu asistenta u pedagoškim intervencijama koje pomažu učenicima u prevazilaženju problema u učenju. Oni ističu da asistenti imaju značajnu ulogu u personalizaciji nastave, prilagođavajući obrazovne metode potrebama svakog učenika, čime se omogućava efikasniji proces učenja. Takođe, njihovo istraživanje naglašava važnost kontinuiranog profesionalnog razvoja asistenata, kako bi se osigurala kvaliteta podrške i poboljšali obrazovni ishodi učenika sa smetnjama u razvoju.

Butt (2018) ukazuje na promjene u profesionalnom statusu asistenata, naglašavajući njihov rastući uticaj na obrazovne procese i dinamiku u učionici. Isti autor ističe važnost kontinuirane obuke i prilagođavanja njihovih strategija kako bi adekvatno odgovorili na potrebe učenika u sve inkluzivnijem obrazovnom okruženju. U istraživanju Drandića (2017) se ističe da asistenti smatraju nedovoljnom svoju dodatnu pedagoško-psihološku obuku za kvalitetan rad sa djecom sa smetnjama.

Romstein i Velki (2017) primjećuju da je status asistenta unaprijeđen, ali postoje i problemi u praksi zbog nedostatka zakonske regulative koja bi osigurala standardizovanu obuku i evaluaciju njihovog rada. Zrilić i Jadrijević Tomas (2021) ukazuju na važnost partnerskih odnosa između roditelja i asistenata u nastavi, naglašavajući da saradnja roditelja i asistenata doprinosi većem povjerenju i boljoj efikasnosti rada asistenta. Iako roditelji često imaju povjerenja u asistente, istraživanje pokazuje da postoji i određena doza skepticizma prema kompetencijama asistenata, što ukazuje na potrebu za stalnim profesionalnim usavršavanjem.

2.1. Pravna regulativa za zapošljavanje asistenta u nastavi

Učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju pruža se pomoć u okviru nastavnog procesa kroz angažovanje asistenta u nastavi. Asistenti obezbjeđuju tehničku podršku i asistenciju djeci koja imaju ove specifične potrebe. Vaspitno-obrazovna institucija potpisuje ugovor sa asistentom, koji može biti na određeno ili neodređeno vrijeme. Pod stručnim nadzorom učitelja, stručnih saradnika i direktora škole, asistent pomaže učeniku u ostvarivanju obrazovnih ciljeva. Jedan asistent može pružati podršku više učenicima, a njegovo radno vrijeme iznosi 40 sati sedmično. Za obavljanje ove funkcije, asistent može imati završenu srednju školu ili fakultet (<https://www.gov.me/dokumenta/ef7ee095-1951-4eb5-8ecd-c9cfc18beff>).

U saradnji sa učiteljima i stručnjacima, asistent je odgovoran za implementaciju Individualnog razvojnog-obrazovnog programa (IROP) za svakog učenika sa specijalnim obrazovnim potrebama. Takođe, važno je da asistent kontinuirano proširuje svoja znanja i vještine kroz stručno usavršavanje, kako bi efikasno podržao učenike u njihovom obrazovnom razvoju.

Asistent u nastavi ima važnu ulogu u stvaranju inkluzivnog obrazovnog okruženja, omogućujući učenicima sa specijalnim obrazovnim potrebama da učestvuju u redovnim nastavnim aktivnostima. Njegova saradnja sa nastavnicima i drugim stručnjacima osigurava da se obrazovni proces prilagodi specifičnim potrebama svakog učenika. Takođe, asistent pruža podršku u razvijanju socijalnih vještina, kao i u prilagođavanju nastave kako bi učenici lakše savladali gradivo. Kroz kontinuiranu evaluaciju napretka učenika, asistent može pravovremeno identifikovati oblasti u kojima je potrebna dodatna podrška. Stručno usavršavanje asistenta omogućava mu da se upozna sa novim metodama i tehnikama, čime se poboljšava kvalitet obrazovanja i osnažuje uloga asistenta u inkluziji (<https://www.gov.me/dokumenta/ef7ee095-1951-4eb5-8ecd-c9cfc18beff>).

2.2. Krucijalni razlozi za dodjeljivanje asistenata u nastavi

Za uključivanje asistenata u nastavni proces postoji više važnih razloga. Asistenti imaju značajnu ulogu u učionici, a njihov uticaj na napredak učenika ne smije se podcijeniti,

posebno ako postoji jasna strategija o tome kako da podrže nastavnike u postizanju najboljih mogućih obrazovnih rezultata za svakog učenika (Zhao et al., 2021). U Crnoj Gori postoji opredjeljenje za unapređenje inkluzivnog obrazovanja, a angažovanje asistenata u učionicama sa učenicima sa smetnjama i teškoćama prepoznaje se kao od suštinske važnosti u zadovoljenju raznovrsnih potreba tih učenika. Svako dijete ima specifične potrebe, sposobnosti i interesovanja, pa tako i djeca sa smetnjama u razvoju, koja se suočavaju sa različitim izazovima u funkcionisanju. Asistenti, koji se kontinuirano usavršavaju, pružaju potrebnu podršku i pomoć učenicima, zasnovanu na njihovim individualnim karakteristikama (Zrilić & Jadrijević Tomas, 2021).

Jedan od ključnih razloga za angažovanje asistenata u nastavi jeste efikasnija implementacija individualnog razvojnog obrazovnog programa (IROP). Nastavnici su često preopterećeni obavezama planiranja i izvođenja nastave, te nemaju dovoljno vremena za detaljan i personalizovan rad sa učenicima koji imaju smetnje i teškoće u razvoju. Za kvalitetno obrazovanje ovih učenika, potrebno je uvođenje strategija individualizacije i diferencijacije nastave. Asistenti su zaduženi za primjenu postupaka predviđenih IROP-om, poštujući pritom individualnost svakog učenika (Zhao et al., 2021).

U našoj perspektivi, jedan od najvažnijih ciljeva inkluzivnog obrazovanja je socijalizacija učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Da bi ovaj proces bio uspješan, potrebna je stručna podrška asistenta, koji, u saradnji sa nastavnicima i stručnjacima, razvija strategije za usmjeravanje socijalnih odnosa učenika sa smetnjama prema njihovim vršnjacima, koji se razvijaju tipično.

Na osnovu svega navedenog, ključni razlozi za uključivanje asistenata u nastavni proces obuhvataju:

- unapređivanje kvaliteta inkluzivnog obrazovanja;
- bolju implementaciju IROP-a;
- efikasniju socijalizaciju učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju;
- postizanje optimalnih obrazovnih rezultata za ove učenike;
- pružanje emocionalne podrške i razumijevanja roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama;
- obezbjeđivanje detaljnih informacija roditeljima o napretku učenika u školi (Drandić & Radetić Paić, 2020).

Dakle, glavni motiv za angažovanje asistenata je omogućavanje pravednijeg, društveno prihvatljivijeg, humanijeg i razvojno primjerenijeg pristupa učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju (Zhao et al., 2021). Važno je da se djeca sa smetnjama osposobe za uspješniji život i snalaženje u različitim životnim situacijama. Učenici koji se razvijaju tipično takođe imaju koristi od inkluzije, jer razvijaju empatiju, toleranciju prema različitostima i prepoznaju da različitost predstavlja vrijednost, a ne manjak (Macura-Milovanović & Vujisić-Živković, 2011).

2.3. Uloga asistenta u nastavi u pružanju podrške tokom učenja djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Kako učionice postaju sve inkluzivnije, postaje važna veća pažnja prema potrebama svakog učenika. Razumijevanje tih potreba i sposobnost održavanja stimulativnog okruženja postaju temelj za uspješan vaspitno-obrazovni proces. Asistenti u nastavi imaju centralnu ulogu u tome, jer ne samo da pomažu u usmjeravanju učenika, već stvaraju i prostor u kojem svako dijete ima priliku da se razvija, bez obzira na prepreke s kojima se susreće. Sposobnost da se prepoznaju i prihvate različite teškoće u učenju, a zatim prilagode nastavne metode, od presudne je važnosti za stvaranje okruženja koje omogućava svakom učeniku da napreduje (Whitburn, 2013).

Asistenti u nastavi igraju ključnu ulogu u održavanju ravnoteže u učionici, osiguravajući pozitivnu i podržavajuću atmosferu koja omogućava učenicima da se nesmetano razvijaju, kako na akademskom, tako i na socijalnom planu. Njihova prisutnost doprinosi stvaranju inkluzivnog okruženja u kojem se promoviše međusobno poštovanje, saradnja i emocionalna stabilnost, što je od esencijalne važnosti za sveobuhvatan razvoj učenika. Oni moraju pružiti podršku djeci sa smetnjama u razvoju i biti most između tih učenika i drugih, što doprinosi smanjenju socijalnih barijera. Njihov rad je, dakle, povezan s dubokim razumijevanjem individualnih potreba, kao i sa učenjem kako da se konstruktivno riješe problemi koji se mogu pojaviti tokom nastave (Drandić, 2017).

S obzirom na sve veći broj učenika s posebnim obrazovnim potrebama u redovnim učionicama, od asistenta se očekuje da neprestano usavršavaju svoje vještine i proširuju znanje. Samo kroz kontinuirano učenje i stručno usavršavanje mogu da efikasno sarađuju sa nastavnicima i drugim stručnjacima, čime osiguravaju da svaki učenik, bez obzira na izazove s kojima se suočava, dobije prilagođeno i pravično obrazovanje. Kroz ovakav pristup, asistenti postaju ključni partneri u vaspitno-obrazovnom procesu, koji ne samo da unapređuju pristup učenju, već i učvršćuju temelje inkluzije u školama (Butt, 2018).

2.4. Značaj asistenta za socijalnu interakciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Uloga asistenta u nastavi je važna kada je u pitanju socijalna interakcija učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Bez njihove podrške, ovi učenici bi se lakše mogli osjećati izolovano ili nesigurno u društvenim situacijama, što može otežati njihov svakodnevni život u školi. Asistent stvara sigurno okruženje u kojem učenici mogu vježbati socijalne vještine, kao što su pozdravljanje, dijeljenje, ili izražavanje svojih osjećanja na način koji drugi mogu razumjeti. Kroz ovakve svakodnevne interakcije, učenici se polako uče kako da prepoznaju socijalne signale i razvijaju emocionalnu pismenost koja je ključna za uspješno funkcionisanje u društvenim situacijama (Radford et al, 2015).

Asistent ima važnu ulogu u smanjenju socijalne anksioznosti kod učenika. Mnogo djece sa smetnjama u razvoju osjeća strah ili nesigurnost prilikom ulaska u nove socijalne situacije, kao što su grupni razgovori ili igranje sa vršnjacima. Asistent je tu da im pruži ne samo konkretne strategije za ponašanje, već i emocionalnu podršku koja im daje samopouzdanje da se otvore i učestvuju u tim aktivnostima. Kroz ovu stalnu podršku, učenici sa smetnjama u razvoju mogu da steknu sigurnost i osjećaj pripadnosti, što je važno za njihov emocionalni i socijalni razvoj (Zhao Rose & Shevlin, 2021).

Još jedna važna funkcija asistenta je da pomogne učenicima da prepoznaju i razumiju društvene norme koje su često nesvjesno ignorisane. Na primjer, učenici sa smetnjama u razvoju ponekad mogu imati poteškoća u razumijevanju kada je prikladno razgovarati ili kako da riješe konflikt sa vršnjacima. Asistent, kroz direktnu podršku i pozitivno

modelovanje, pomaže im da razviju te vještine, ali i da steknu svijest o tome kako njihove akcije utiču na druge (Drandić & Radetić Paić, 2020).

Kroz rad sa asistentima, svi učenici, uključujući one koji se razvijaju tipično, uče vrijednost različitosti i važnost međusobnog poštovanja (Zhao Rose & Shevlin, 2021). Ovaj proces socijalne integracije pomaže učenicima da razviju emocionalnu i socijalnu otpornost i omogućava im da postanu empatičniji, tolerantniji i spremniji da razumeju i podrže jedni druge.

U kontekstu inkluzivnog obrazovanja, asistent je most koji povezuje učenike sa smetnjama u razvoju sa ostatkom učionice, omogućavajući im da postanu dio zajedničkog vaspitno-obrazovnog procesa. Kroz svakodnevnu podršku u socijalnim interakcijama, asistent ne samo da olakšava integraciju učenika u grupu, već i pomaže u razvijanju njihovih socijalnih vještina koje su presudne za uspješan život u društvu.

2.5. Poželjne dispozicije ličnosti asistenta u nastavi

Sposobnost efikasnog rješavanja nesuglasica važna je za održavanje harmonične i podsticajne atmosfere u učionici. Asistent koji posjeduje ovu vještinu može pomoći učenicima u razvijanju socijalnih kompetencija, podstičući ih da konstruktivno izražavaju svoje stavove i pronalaze rješenja kroz dijalog. Takođe, asistent aktivno sarađuje sa nastavnicima u sprovođenju strategija koje doprinose smanjenju nesporazuma među učenicima i jačanju međusobnog uvažavanja (Račić, 2013).

Rad sa učenicima različitih sposobnosti zahtijeva fleksibilnost i sposobnost prilagođavanja metoda rada. Asistenti često rade s djecom koja imaju intelektualne, emocionalne ili fizičke poteškoće, te je njihova uloga da prilagode pristup svakom djetetu na način koji podstiče njegov razvoj i samopouzdanje. Osim toga, kontinuirano profesionalno usavršavanje kroz obuke i specijalizovane edukacije pokazuje njihovu posvećenost i stručnost u inkluzivnom obrazovanju (Shevlin, Winter & Flynn, 2013).

Jedna od značajnih vještina asistenta u nastavi jeste aktivno slušanje, koje podrazumijeva dublje razumijevanje onoga što učenik verbalizuje i njegovih neverbalnih signala i emocionalnih potreba. Asistent koji posvećuje pažnju svakom učenikovom izrazu

stiče jasniju predstavu o njegovim izazovima, što omogućava preciznije pružanje podrške (Račić, 2013).

Aktivno slušanje takođe ima značajnu ulogu u prepoznavanju dubljih potreba učenika koje nisu uvek odmah vidljive. Ovaj proces omogućava asistentu da razvije strategije koje su u potpunosti prilagođene svakom učeniku, pružajući podršku koja je specifična za njegove individualne izazove. Kada učenici osjete da ih neko zaista sluša, povećava se njihova emocionalna sigurnost, što doprinosi njihovoj volji da se angažuju u nastavi i socijalnim interakcijama sa vršnjacima (Račić, 2013).

Aktivno slušanje pomaže u ranom prepoznavanju znakova stresa, anksioznosti ili drugih emocionalnih prepreka koje mogu uticati na učenikov napredak. Asistent može na temelju tih opažanja primijeniti pravovremene intervencije koje omogućavaju učeniku da se opusti i oslobodi tih emotivnih blokada, čime se poboljšava njegov fokus i angažman u učionici.

Ukoliko asistent u kontinuitetu praktikuje aktivno slušanje, on stiče sve dublje razumijevanje svakog učenika i njegovih specifičnih potreba. Na osnovu tih informacija, razvija se personalizovan pristup nastavi koji uzima u obzir različite stilove učenja i emocionalne izazove, čime se omogućava inkluzivno obrazovanje u kojem svaki učenik ima priliku da da najbolje od sebe.

U školskom okruženju, asistent aktivno sarađuje sa nastavnicima i stručnim saradnicima, čime doprinosi kvalitetnijem učenju i boljoj podršci učenicima. Njegova sposobnost prilagođavanja i preuzimanja inicijative posebno dolazi do izražaja kroz korišćenje savremenih tehnologija, kao što su interaktivne aktivnosti. Na taj način, asistent učenicima olakšava pristup gradivu i podstiče ih da razvijaju komunikacione i kognitivne vještine (Bouillet, 2014). Takođe, asistenti u nastavi treba da posjeduju izražene međuljudske vještine kako bi mogli da efikasno podrže učenike u njihovom akademskom i socijalnom razvoju. Razvijanjem individualizovanih strategija podrške, oni doprinose boljoj integraciji djece sa smetnjama u razvoju, omogućavajući im da aktivno učestvuju u nastavnom procesu i uspostavljaju kvalitetne odnose sa vršnjacima.

3. SARADNJA I TIMSKI RAD ASISTENATA SA NASTAVNICIMA I RODITELJIMA

Kvalitetno obrazovanje djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju nezamislivo je bez bliske saradnje između asistenata, nastavnika i roditelja. Samo kroz timski rad moguće je stvoriti podržavajuće okruženje koje omogućava svakom učeniku da ostvari svoj puni potencijal. Roditelji najbolje poznaju svoje dijete – njegove potrebe, mogućnosti i izazove – i upravo zato njihova uključenost može biti od neprocjenjive važnosti za planiranje i realizaciju vaspitno-obrazovnog procesa (Pihlaja & Holst, 2013).

Asistent ima važnu ulogu u povezivanju škole i porodice, pomažući roditeljima da bolje razumiju metode rada i način na koji mogu podržati dijete kod kuće. Da bi ova komunikacija bila djelotvorna, informacije koje se dijele sa roditeljima treba da budu:

- jasne, tačne i blagovremene,
- usmjerene na praktične savjete i preporuke,

saopštene taktično i sa razumijevanjem za porodične okolnosti (Pihlaja & Holst, 2013).

Pored roditelja, najvažniji saradnici asistenata su nastavnici. Kada asistent i nastavnik funkcionišu kao tim, učenik dobija mnogo kvalitetniju podršku, a učionica postaje inkluzivnije i pozitivnije okruženje za učenje. Timski rad se ne dešava sam od sebe – on zahtijeva otvoren dijalog, međusobno povjerenje i spremnost da se zajednički pronađu najbolja rješenja za svakog učenika.

Jedan od ključnih aspekata ove saradnje jeste redovna razmjena povratnih informacija. Nastavnik i asistent treba da komuniciraju o tome kako učenik napreduje, koje metode daju najbolje rezultate i šta bi moglo da se unaprijedi. Na taj način osigurava se fleksibilnost i prilagođavanje pristupa, u skladu sa potrebama učenika.

Da bi timski rad bio efikasan, potrebno je da se zasniva na sljedećim principima:

- međusobnom poštovanju i razumijevanju,
- otvorenoj i konstruktivnoj komunikaciji,
- razmjeni znanja i iskustava,
- zajedničkom planiranju i prilagođavanju metoda rada,
- kontinuiranoj saradnji sa ciljem pružanja što bolje podrške učeniku (Pihlaja & Holst, 2013).

Snažno partnerstvo između asistenata, nastavnika i roditelja ključni je faktor u stvaranju podržavajućeg okruženja koje ne samo da podstiče akademski napredak učenika, već i doprinosi njegovom emocionalnom i socijalnom razvoju. Ovakav kolaborativni pristup omogućava učenicima da razvijaju socijalne vještine, povećavaju samopouzdanje i izgrade osjećaj pripadnosti zajednici. Kada svi akteri obrazovnog sistema rade u usklađenom cilju, inkluzija postaje konkretna praksa, u kojoj svako dijete ima mogućnost da ostvaruje svoj pun potencijal, učeći u skladu sa svojim individualnim sposobnostima i potrebama.

3.1. Značaj saradnje i timskog rada u inkluzivnoj učionici

Saradnja svih aktera u vaspitno-obrazovnom procesu značajan je preduslov za uspješnu inkluziju učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Inkluzivna učionica ne može funkcionisati bez dobro koordinisanog timskog rada nastavnika, asistenata, stručnih saradnika i roditelja, jer jedino kroz zajedničko djelovanje moguće je osigurati kvalitetnu podršku svakom učeniku (Pantić, 2008).

Nastavnici i asistenti u nastavi čine osnovu ovog tima, a njihova efikasna saradnja omogućava primjenu diferenciranih i individualizovanih metoda učenja. Asistent u nastavi pruža direktnu podršku učeniku u savladavanju nastavnih sadržaja, dok nastavnik kreira

obrazovni okvir koji omogućava prilagođavanje strategija i metoda rada. Njihova međusobna koordinacija ključna je za dosljednu primjenu individualizovanog obrazovnog plana (IROP), koji se redovno evaluira i prilagođava u skladu sa napretkom učenika (Greenspan, Wieder & Simons, 2003).

Roditelji su nezamjenjivi partneri u ovom procesu, jer najbolje poznaju potrebe i mogućnosti svog djeteta. Otvorena i kontinuirana komunikacija između škole i roditelja doprinosi boljem razumijevanju obrazovnih izazova, kao i efikasnijem sprovođenju prilagođenih metoda rada. Redovni sastanci, razmjena informacija i uključivanje roditelja u obrazovni proces jačaju osjećaj povjerenja i doprinose stabilnom i podržavajućem okruženju za učenika.

Stručni saradnici – pedagozi, psiholozi, logopedi i defektolozi – imaju važnu ulogu u pružanju dodatne podrške i usmjeravanju nastavnog procesa. Njihova ekspertiza pomaže u procjeni potreba učenika, izradi individualizovanih strategija i pružanju savjeta nastavnicima i asistentima o primjeni inkluzivnih metoda. Takođe, njihovo angažovanje doprinosi jačanju kapaciteta nastavnog osoblja kroz stručne obuke i savjetovanja (Igrić, 2015).

Timski rad u inkluzivnoj učionici ne podrazumijeva samo podjelu zadataka, već i međusobno poštovanje, otvorenost za nove ideje i spremnost na prilagođavanje različitim situacijama. Efikasan tim karakteriše proaktivnost u rješavanju izazova, fleksibilnost u pristupu radu i kontinuirana refleksija o efektima primijenjenih metoda. Saradnja ne smije biti formalnost, već dinamičan proces koji omogućava svakom članu tima da doprinese kvalitetnijem obrazovanju učenika (Biondić, 1993).

Pored akademske podrške, timski rad značajno utiče na razvoj socijalnih vještina i emocionalne dobrobiti učenika. Kada učenik osjeti da postoji stabilna mreža podrške koja ga razumije i podstiče, razvija veće samopouzdanje, bolju motivaciju za učenje i lakše se integriše u vršnjačku grupu. Takođe, inkluzivna učionica u kojoj svi učesnici obrazovnog procesa sarađuju doprinosi razvoju empatije i tolerancije kod svih učenika, čime se gradi kultura prihvatanja različitosti (Ivančić, 2010).

Uspješna saradnja u inkluzivnom obrazovanju zahtijeva stalno usavršavanje i profesionalni razvoj svih članova tima. Stručne edukacije, radionice i razmjena iskustava omogućavaju unapređenje nastavne prakse i osiguravaju da svi učenici dobiju podršku prilagođenu njihovim potrebama.

3.2. Saradnja nastavnika i asistenta u nastavi

Saradnja između nastavnika i asistenta u nastavi značajna je za uspješan rad u inkluzivnim učionicama. Ovaj timski rad omogućava nastavnicima da efikasnije prepoznaju i zadovolje posebne obrazovne potrebe učenika sa smetnjama u razvoju. Dok nastavnik postavlja obrazovne ciljeve i strategije, asistent ima važnu ulogu u implementaciji tih strategija, prilagođavajući ih individualnim potrebama učenika, čime se omogućava personalizovan pristup učenju (Kostelnik, Onaga, Rohde & Whiren, 2004).

Zadovoljstvo učenika, kao i njihov napredak, direktno zavise od sposobnosti nastavnika i asistenta da kontinuirano komuniciraju i razmjenjuju informacije. Ovaj dijalog omogućava pravovremeno prilagođavanje nastave, ali i obezbjeđuje da svaki učenik dobije odgovarajući nivo podrške. Da bi saradnja bila efikasna, od suštinske je važnosti međusobno poštovanje, fleksibilnost u pristupima i zajednička posvećenost učenju (Igrić, 2015).

Iako su uloge nastavnika i asistenta različite, njihova sinergija stvara okruženje koje podstiče učenike na napredovanje. Nastavnici ne samo da kreiraju obrazovne planove, već u saradnji sa asistentima pronalaze najbolje metode za njihovu primjenu u učionici. Asistent je, dakle, važan partner u implementaciji nastave, pružajući podršku ne samo učenicima sa smetnjama, već i nastavnicima, kako bi osigurali najbolji mogući ishod za sve učenike (Drandić & Radetić Paić, 2020).

Saradnja između nastavnika i asistenta takođe podrazumijeva zajedničko planiranje aktivnosti, gdje oba aktera razmatraju sve aspekte vaspitno-obrazovnog procesa, od izbora metoda, materijala do procjene napretka učenika (Drandić, 2017).

Nastavnici i asistenti zajednički stvaraju sigurno okruženje koje doprinosi izgradnji međusobnog poštovanja, što je od presudne važnosti za socijalizaciju učenika. Kroz redovnu komunikaciju sa roditeljima, ovaj tim može pružiti sveobuhvatan uvid u napredak učenika, čime se omogućava lakša saradnja sa porodicama i osigurava da vaspitno-obrazovni proces bude usklađen sa potrebama učenika i kod kuće.

3.3. Saradnja asistenta u nastavi sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Saradnja asistenta u nastavi sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju predstavlja ključni element u stvaranju holističkog pristupa obrazovanju, koji uzima u obzir sve aspekte razvoja učenika. Roditelji, kao prvi i najvažniji izvor informacija o potrebama svog djeteta, omogućavaju asistentu da bolje razumije specifične izazove i prednosti sa kojima se dijete suočava. Kroz redovnu i otvorenu komunikaciju, asistent može doći do boljeg uvida u ponašanje i napredak učenika, što omogućava da vaspitno-obrazovni proces bude što personalizovaniji. Kontinuirana saradnja sa roditeljima pomaže u prilagođavanju nastavnih metoda i strategija, čime se osigurava da učenik dobije najbolju moguću podršku, kako u učionici, tako i kod kuće (Stubbs, 2008). Roditelji su često ti koji primjećuju prve promjene u učenju ili ponašanju djeteta, te njihova povratna informacija omogućava asistentima da brzo reaguju i prilagode pristup u obrazovanju. Asistent takođe igra ima važnu ulogu u pružanju roditeljima jasnih, razumljivih i praktičnih savjeta za rad sa djetetom kod kuće (Drandić, 2017). Tako se omogućava da se primjene iste strategije koje se koriste u školi, što doprinosi lakšoj integraciji naučenih vještina i u svakodnevni život djeteta. Saradnja sa roditeljima takođe stvara širu mrežu podrške koja olakšava integraciju učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoj u širu zajednicu.

Kroz efikasnu saradnju, asistent i roditelj zajednički identifikuju koji pristupi donose najbolje rezultate, te omogućavaju kontinuirano prilagođavanje strategija u obrazovanju. Ovaj partnerski odnos takođe doprinosi boljoj emocionalnoj podršci roditeljima, koji se suočavaju sa izazovima vaspitavanja djece sa teškoćama (Webster, 2010). Kroz međusobno povjerenje i poštovanje, asistent i roditelj zajedno rade na tome da učeniku obezbede ravnotežu između akademskog napretka i emocionalne podrške, čime se omogućava izgradnja pozitivnog obrazovnog okruženja koje prepoznaje i poštuje jedinstvene talente i potrebe svakog djeteta.

Kroz stalnu i otvorenu razmjenu informacija, saradnja između asistenta i roditelja doprinosi stvaranju okruženja u kojem se zajednički ciljevi postavljaju, napredak se prati, a izazovi prevazilaze.

II ISTRAŽIVAČKI DIO

1.1. Problem i predmet istraživanja

Odnosi između asistenta i djece sa smetnjama u razvoju predstavljaju vrlo delikatno područje pedagoškog rada. Djeca sa smetnjama su često osjetljivija u odnosu na svoje vršnjake, dok asistenti imaju važnu ulogu u pružanju podrške i pomoći (Borić i Tomić, 2012). Ukoliko je asistent adekvatno pripremljen za rad sa ovakvom djecom i ako pristupa svom zadatku sa pozitivnim stavom, biće u mogućnosti da prepozna čak i najsitnije znakove napretka, koji ukazuju na to da dijete počinje bolje razvijati svoje potencijale (Lacey, 2010; Sunko, 2016). Pored toga, bitno je da asistent pokaže strpljenje, spremnost na pomoć i volju da djeci pomogne da prevaziđu izazove koji proizilaze iz njihovih specifičnih razvojnih teškoća.

Problem istraživanja je sagledavanje i procjenjivanje uloge i značaja asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

Predmet našeg istraživanja jeste uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

1.2. Cilj i zadaci istraživanja

Cilj našeg istraživanja glasi: Utvrditi način na koji asistenti u nastavi ostvaruju svoju ulogu u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

Istraživački zadaci su sljedeći:

- Utvrditi način na koji asistenti u nastavi podstiču socijalnu interakciju među djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.
- Utvrditi način na koji asistenti pružaju pomoć u učenju nastavnih sadržaja djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Utvrditi na koji način asistenti ostvaruju saradnju sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Utvrditi stavove roditelja prema značaju i ulozi asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

1.3. Istraživačke hipoteze

U skladu sa ciljem istraživanja, glavnu hipotezu možemo definisati na sljedeći način: Pretpostavlja se da asistenti u nastavi svoju ulogu u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole ostvaruju kroz proces pružanja pomoći i podrške u domenu socijalne interakcije i savladavanja nastavnih sadržaja.

Na osnovu definisane glavne hipoteze formulisali smo sporedne hipoteze na sljedeći način:

- Pretpostavlja se da asistenti u nastavi koriste različite strategije (vršnjačka edukacija, kooperativne aktivnosti) za podsticanje socijalne interakcije među djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Pretpostavlja se da asistenti u nastavi prilagođavaju metode učenja i pružaju individualizovanu podršku, čime olakšavaju učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju savladavanje nastavnih sadržaja.
- Pretpostavlja se da asistenti u nastavi ostvaruju kontinuiranu saradnju sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju kroz redovnu komunikaciju i zajedničko planiranje podrške učenicima.

- Pretpostavlja se da roditelji imaju afirmativne stavove prema značaju i ulozi asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

1.4. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom istraživanju primijenjena je metoda teorijske analize, koja je korišćena pri definisanju problema, predmeta, cilja, istraživačkih zadataka i hipoteza. Deskriptivna metoda služila je za identifikaciju značaja i uloge asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole. Anketni upitnik bio je korišćen za prikupljanje podataka od asistenata u nastavi i roditelja, dok je za nastavnike primijenjen grupni intervju (fokus grupe).

1.5. Uzorak ispitanika

Istraživanje je realizovano na uzorku od 40 asistenata u nastavi, 40 nastavnika i 40 roditelja. Struktura istraživačkog uzorka je prikazana u tabeli 1.

Tabela 1 – Uzorak ispitanika

Opština	Naziv škole	Broj asistenata	Broj nastavnika	Broj roditelja
Nikšić	OŠ „Luka Simonović”	2	4	2
Nikšić	OŠ „Ratko Žarić”	3	4	2
Nikšić	OŠ „Braća Ribar”	2	4	2
Nikšić	OŠ „Mileva Lajović-Lalatović”	3	4	2
Nikšić	OŠ „Jagoš Kontić”	2	3	2
Podgorica	OŠ „Savo Pejanović”	3	2	2
Podgorica	OŠ „Oktoih”	3	2	2
Podgorica	OŠ „21. maj”	3	4	6
Podgorica	OŠ „Sutjeska”	2	2	2
Pljevlja	OŠ „Salko Aljković”	3	2	2
Pljevlja	OŠ „Ristan Pavlović”	1	2	2
Tivat	OŠ „Drago Milović”	3	2	6
Kotor	OŠ „Njegoš”	2	1	2

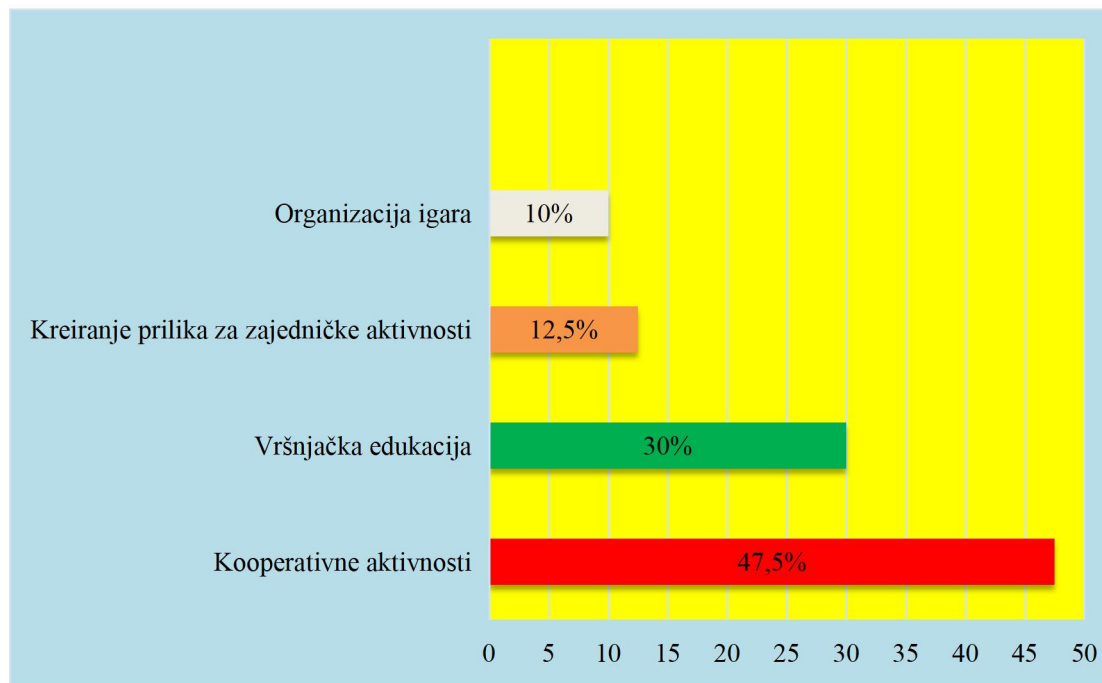
Zelenika	OŠ „Ilija Kišić”	4	1	2
Herceg Novi	OŠ „Milan Vuković”	3	1	2
Herceg Novi	OŠ „Dašo Pavičić”	1	2	2
Ukupno	17	40	40	40

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

2.1. Rezultati dobijeni anketiranjem asistenata

1. Koje strategije upotrebljavate u cilju podsticanja socijalne interakcije između djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i njihovih vršnjaka?

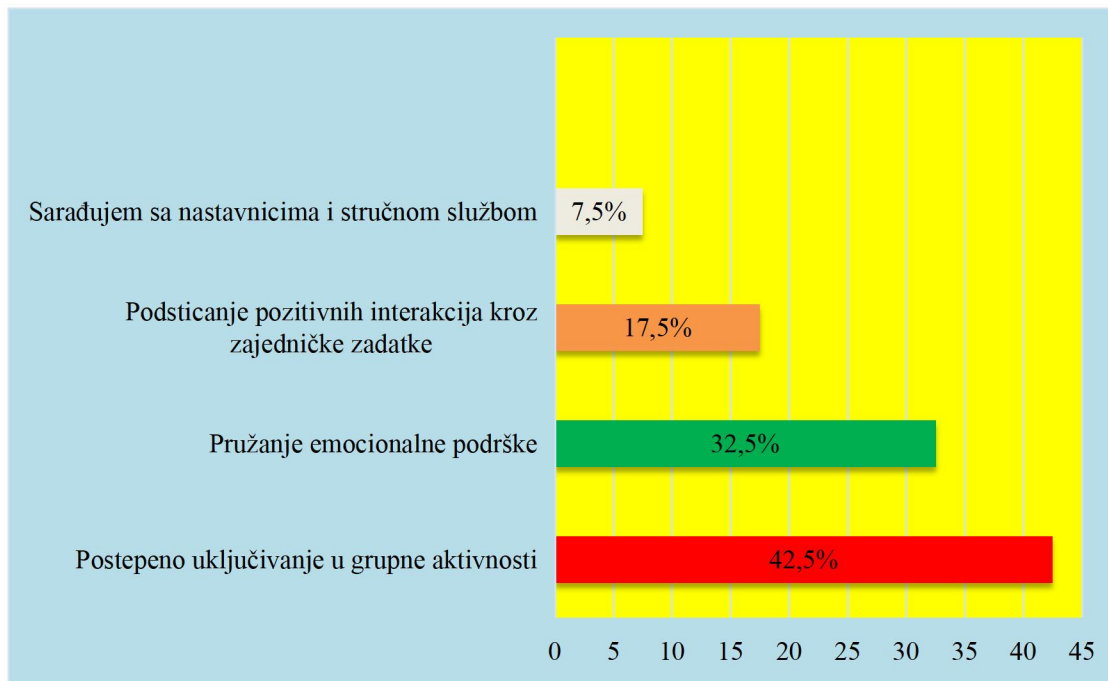
Histogram 1 – Odgovori asistenata na pitanje 1

Najveći broj asistenata (47,5%) ističe korišćenje kooperativnih aktivnosti, koje omogućavaju djeci da zajedno rade na zadacima i razvijaju međusobnu saradnju. Drugi najzastupljeniji odgovor (30%) odnosi se na vršnjačku edukaciju, gdje djeca s teškoćama uče socijalne vještine kroz interakciju sa vršnjacima. Manji broj asistenata (12,5%) koristi kreiranje prilika za zajedničke aktivnosti koje uključuju sve učenike. Ukupno 10% asistenata organizuje igre kao za podsticanje socijalne interakcije između djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja.

2. Kako reagujete u situacijama kada dijete pokazuje povučенost ili otežanu komunikaciju s drugom djecom?

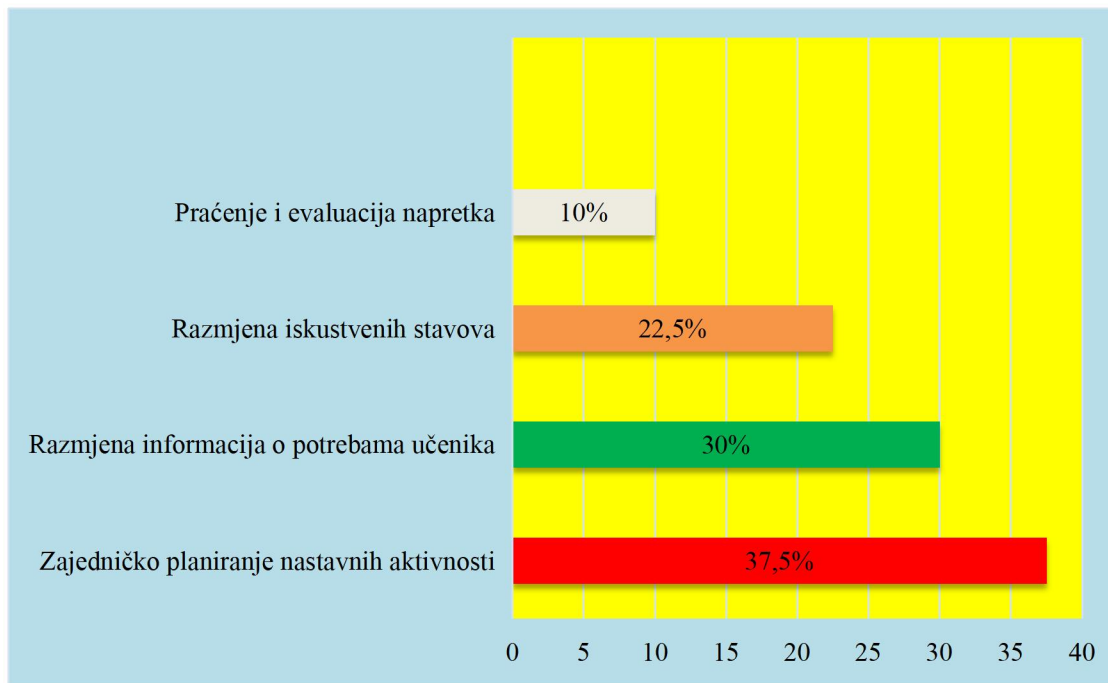
Histogram 2 – Odgovori asistenata na pitanje 2

Najveći broj asistenata (42,5%) ističe važnost postepenog uključivanja djeteta u grupne aktivnosti, čime se omogućava prirodno sticanje socijalnih vještina i smanjenje povučenosti. Drugi najčešći odgovor (32,5%) odnosi se na pružanje emocionalne podrške, kako bi se dijete osjećalo sigurno i motivisano za interakciju. Takođe, 17,5% asistenata naglašava podsticanje pozitivnih interakcija kroz zajedničke zadatke, što doprinosi jačanju međuljudskih veza i smanjenju socijalne distance. Manji broj asistenata (7,5%) sarađuje sa nastavnicima i stručnom službom kako bi dodatno podržali dijete u prevazilaženju poteškoća u komunikaciji.

3. Na koji način sarađujete s nastavnicima u organizaciji inkluzivnih aktivnosti koje promovišu međusobnu interakciju učenika?

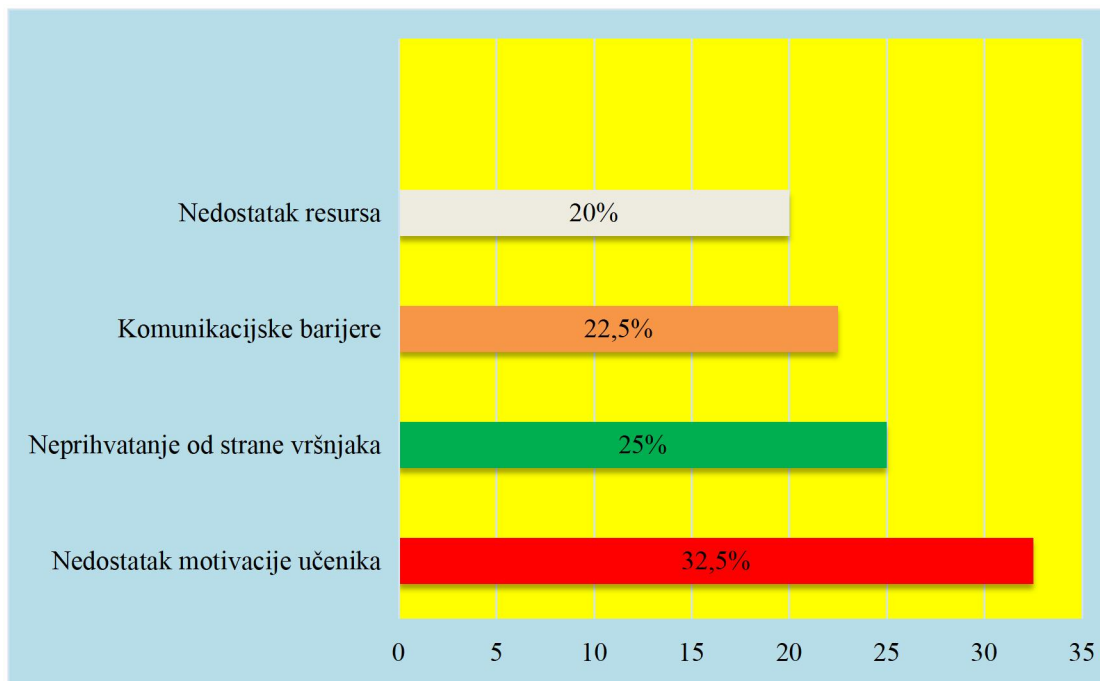
Histogram 3 – Odgovori asistenata na pitanje 3

Najveći broj asistenata, njih 37,5%, naglašava važnost zajedničkog planiranja nastavnih aktivnosti kao ključne strategije za uspješnu inkluziju i međusobnu interakciju učenika. Takođe, 30% asistenata ističe značaj razmjene informacija o potrebama učenika, što omogućava nastavnicima i asistentima da prilagode aktivnosti i obezbijede odgovarajuću podršku. Ukupno 22,5% anketiranih navodi razmjenu iskustvenih stavova sa nastavnicima, što doprinosi boljoj koordinaciji u radu i bolje razumijevanje izazova sa kojima se učenici suočavaju. Manji procenat (10%) smatra da je praćenje i evaluacija napretka učenika ključni element u saradnji, kako bi se osigurao kontinuirani razvoj socijalnih vještina i interakcija među učenicima.

4. Sa kojim izazovima se najčešće susrijećete prilikom podsticanja socijalne interakcije kod djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja?

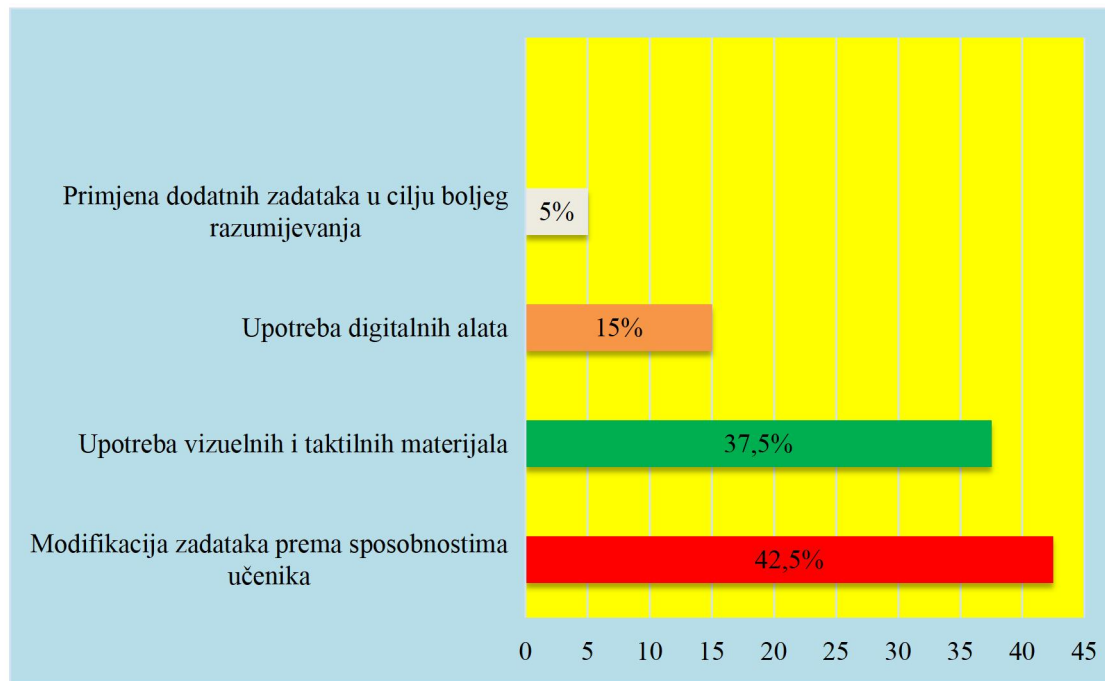
Histogram 4 – Odgovori asistenata na pitanje 4

Prema rezultatima, najčešći izazov je nedostatak motivacije učenika (32,5%), što ukazuje na poteškoće u angažovanju i interesovanju djece sa smetnjama za socijalnu interakciju. Drugi izazov je neprihvatanje od strane vršnjaka (25%), što ukazuje na prepreke u uspostavljanju međuljudskih odnosa i socijalne inkluzije. Takođe, komunikacijske barijere (22,5%) predstavljaju prepreku u međusobnom povezivanju i razmjeni informacija među djecom, dok nedostatak resursa (20%) ukazuje na logističke i materijalne izazove u implementaciji strategija za socijalnu interakciju.

5. Na koji način prilagođavate nastavni sadržaj za djecu sa smetnjama u razvoju?

Histogram 5 – Odgovori asistenata na pitanje 5

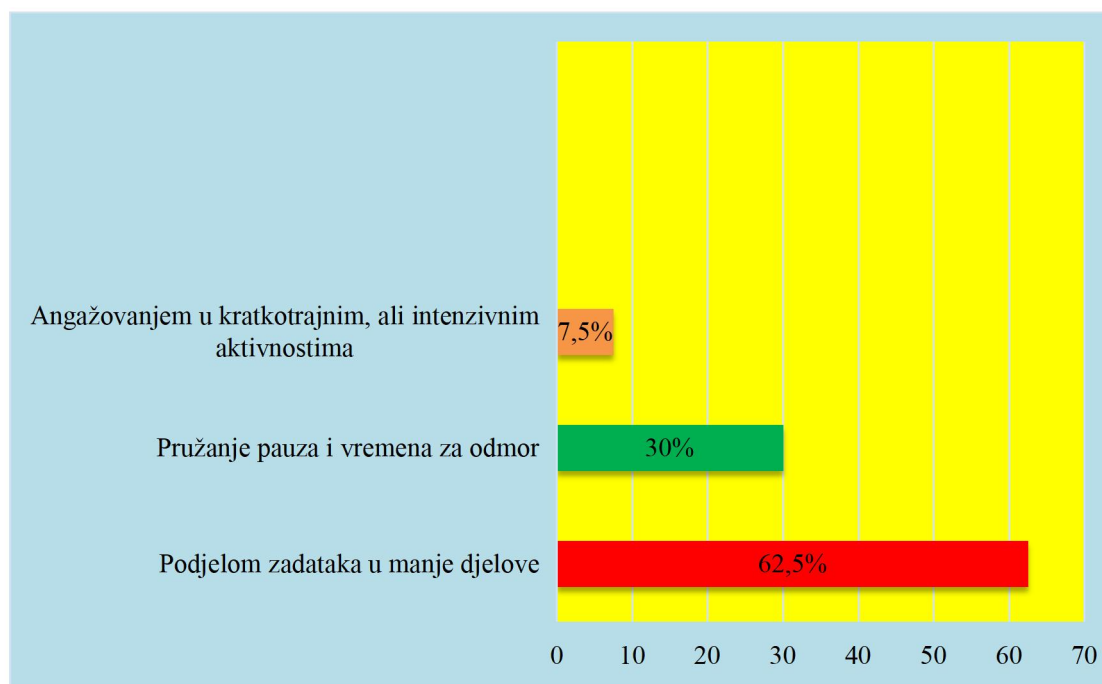
Kao što je prikazano u histogramu, najčešće korišćena strategija je modifikacija zadataka prema sposobnostima učenika. Ova strategija podrazumijeva da se zadaci prilagode individualnim potrebama svakog učenika, omogućujući im da postignu uspjeh u učenju, čak i ako se suočavaju sa određenim poteškoćama.

Druga najpopularnija strategija je upotreba vizuelnih i taktilnih materijala (37,5%), koja pomaže učenicima sa smetnjama u razvoju da lakše shvate i usmjere svoju pažnju na nastavni sadržaj, koristeći metode koje im omogućavaju bolju interakciju sa gradivom.

Manje zastupljeni su upotreba digitalnih alata (15%) i primjena dodatnih zadataka u cilju boljeg razumijevanja (5%). Ove strategije, iako korisne, se koriste u manjoj mjeri u svakodnevnom obrazovnom procesu, ali mogu pružiti dodatnu podršku za specifične izazove učenika sa smetnjama.

6. Kako pomažete djeci sa smetnjama u razvoju u organizaciji vremena za učenje?

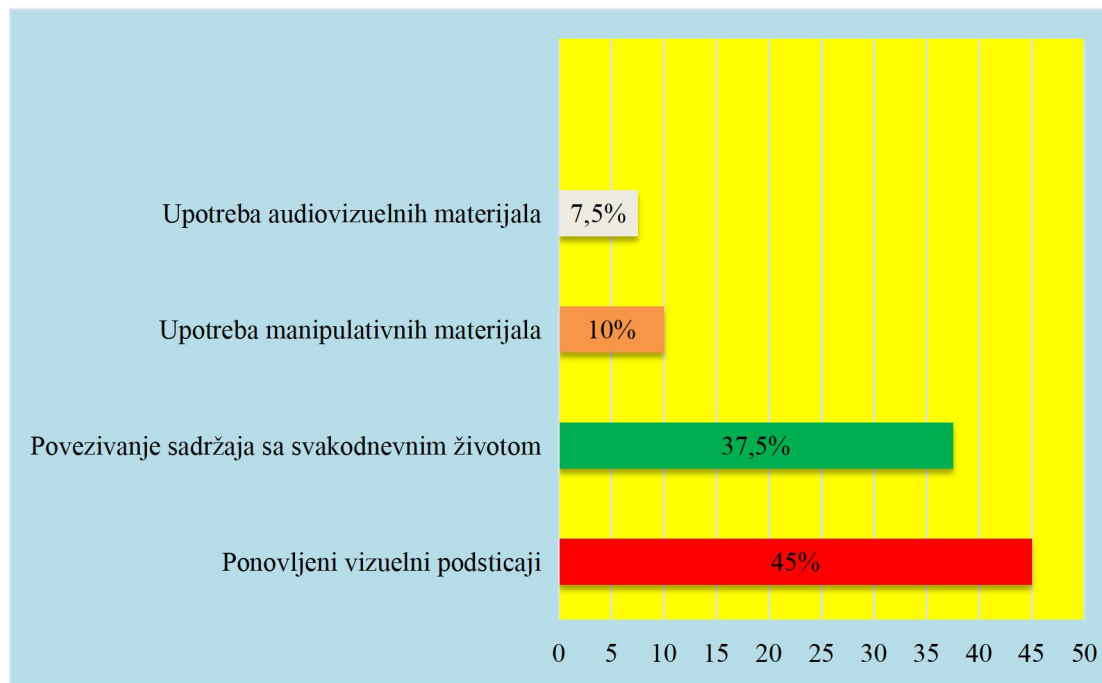
Histogram 6 – Odgovori asistenata na pitanje 6

Najveći broj asistenata (62,5%) ističe da koriste podjelu zadataka u manje djelove, što omogućava djeci lakše praćenje i uspješnije savladavanje sadržaja. Sljedeći odgovor, sa 30%, odnosi se na pružanje pauza i vremena za odmor, što pomaže djeci da održe fokus i smanje mentalni umor. Manji broj asistenata (7,5%) se oslanja na angažovanje u kratkotrajnim, ali intenzivnim aktivnostima, što omogućava djeci da se koncentrišu na zadatak tokom kraćih vremenskih perioda, uz visoku koncentraciju i angažman.

7. Koje strategije koristite za olakšavanje pamćenja nastavnih sadržaja kod djece sa teškoćama u razvoju?

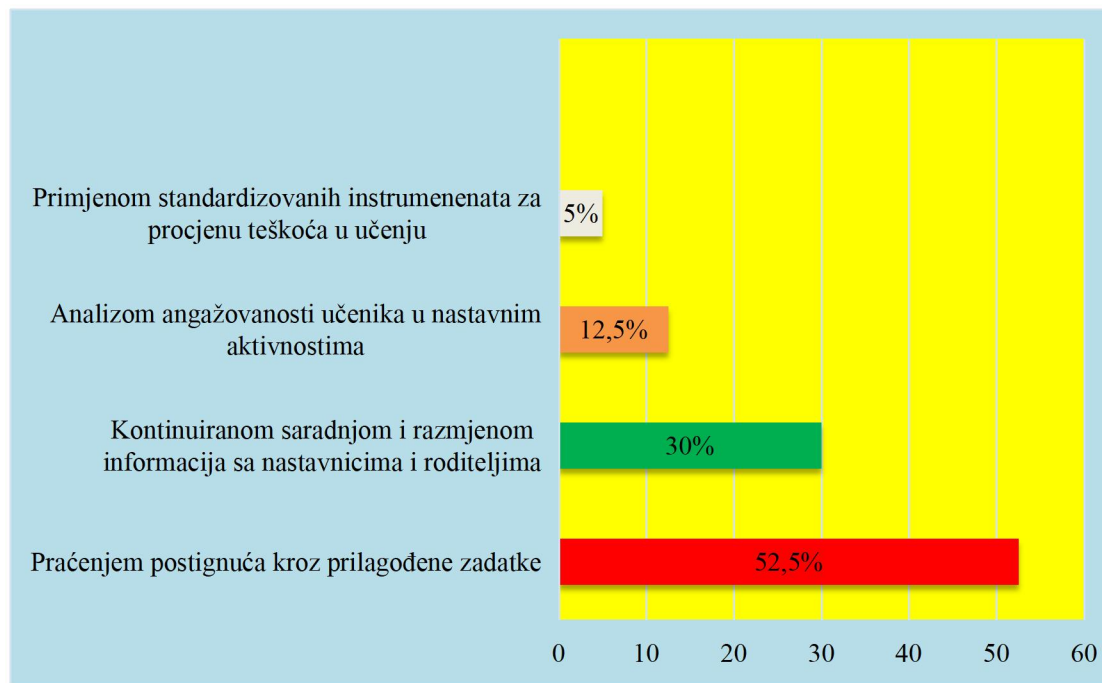
Histogram 7 – Odgovori asistenata na pitanje 7

U histogramu 7 je prikazano koje strategije asistenti u nastavi najčešće koriste kako bi olakšali pamćenje nastavnih sadržaja kod djece sa teškoćama u razvoju. Najzastupljenija strategija je primjena ponovljenih vizuelnih podsticaja (45%), što ukazuje na značaj vizuelne podrške u procesu učenja. Povezivanje sadržaja sa svakodnevnim životom koristi 37,5% asistenata, što nam ukazuje da konkretizacija gradiva doprinosi boljem razumijevanju i dugoročnom pamćenju. Upotreba manipulativnih materijala zastupljena je u 10% slučajeva, dok audiovizuelni materijali imaju najmanji procenat primjene (7,5%), što može ukazivati na potrebu za većom integracijom ovih resursa u nastavni proces.

8. Kako pratite napredak učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u učenju?

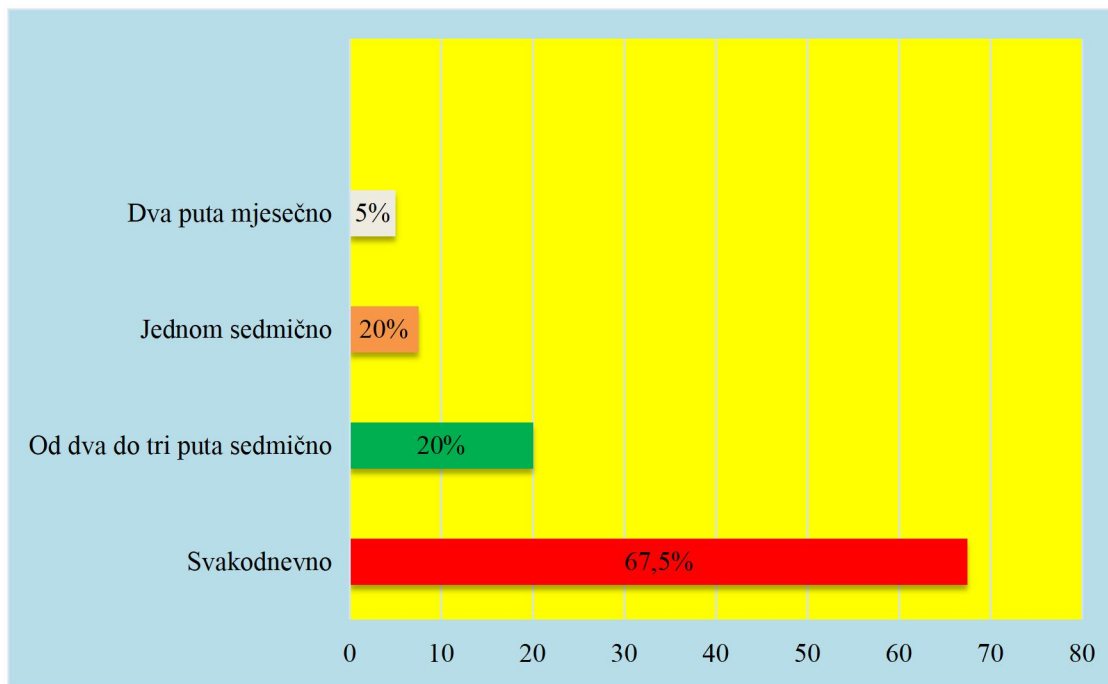
Histogram 8 – Odgovori asistenata na pitanje 8

Najveći procenat asistenata (52,5%) koristi praćenje postignuća učenika kroz prilagođene zadatke, što ukazuje na značaj individualizacije nastavnog procesa. Kontinuirana saradnja i razmjena informacija sa nastavnicima i roditeljima (30%) takođe se pokazala kao važan faktor u evaluaciji napretka. Analiza angažovanosti učenika u nastavnim aktivnostima (12,5%) koristi se u manjoj mjeri, ali doprinosi dodatnom uvidu u proces učenja. Najmanje asistenata (5%) primjenjuje standardizovane instrumente za procjenu teškoća u učenju, što može ukazivati na potrebu za većom dostupnošću i edukacijom o ovim alatima.

9. Koliko često sarađujete sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju?

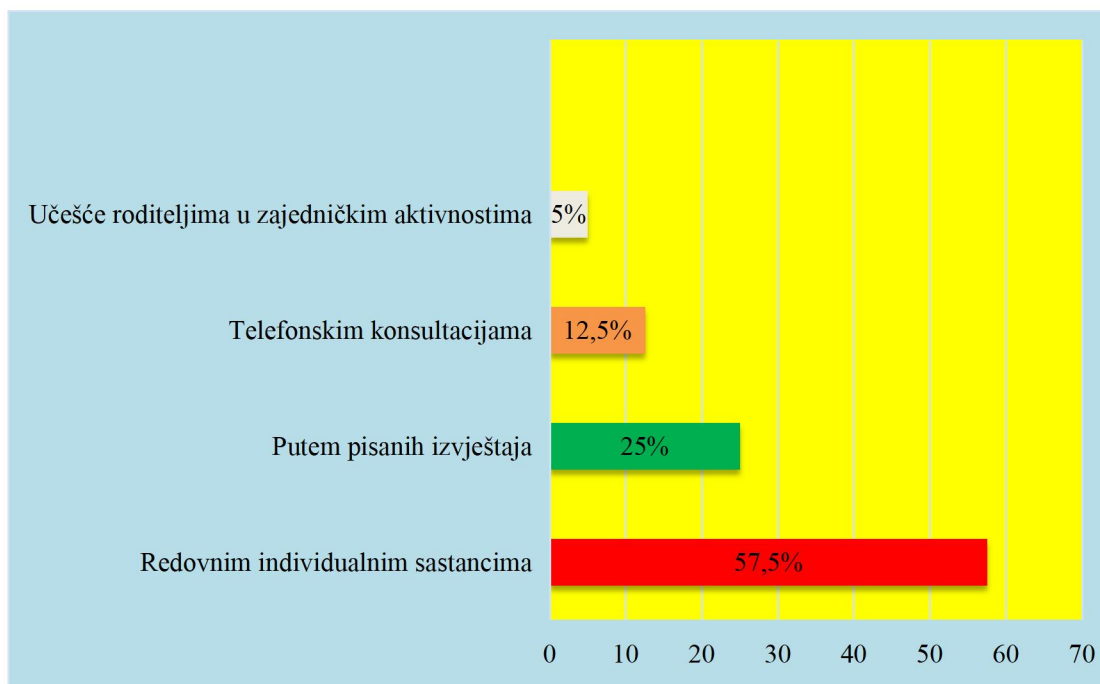
Histogram 9 – Odgovori asistenata na pitanje 9

U histogramu 9 prikazani su odgovori asistenata u nastavi na pitanje o učestalosti saradnje sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Većina ispitanika (67,5%) izjavila je da sarađuje sa roditeljima svakodnevno, dok 20% asistenata ostvaruje komunikaciju sa roditeljima od dva do tri puta sedmično. Manji procenat asistenata (7,5%) kontaktira roditelje jednom sedmično, dok svega 5% asistenata sarađuje sa roditeljima dva puta mjesečno. Ovi rezultati ukazuju na visok nivo uključenosti asistenata u procesu podrške djeci kroz redovnu komunikaciju sa roditeljima, što doprinosi boljoj koordinaciji u vaspitno-obrazovnom procesu.

10. Na koji način komunicirate sa roditeljima o napretku djeteta?

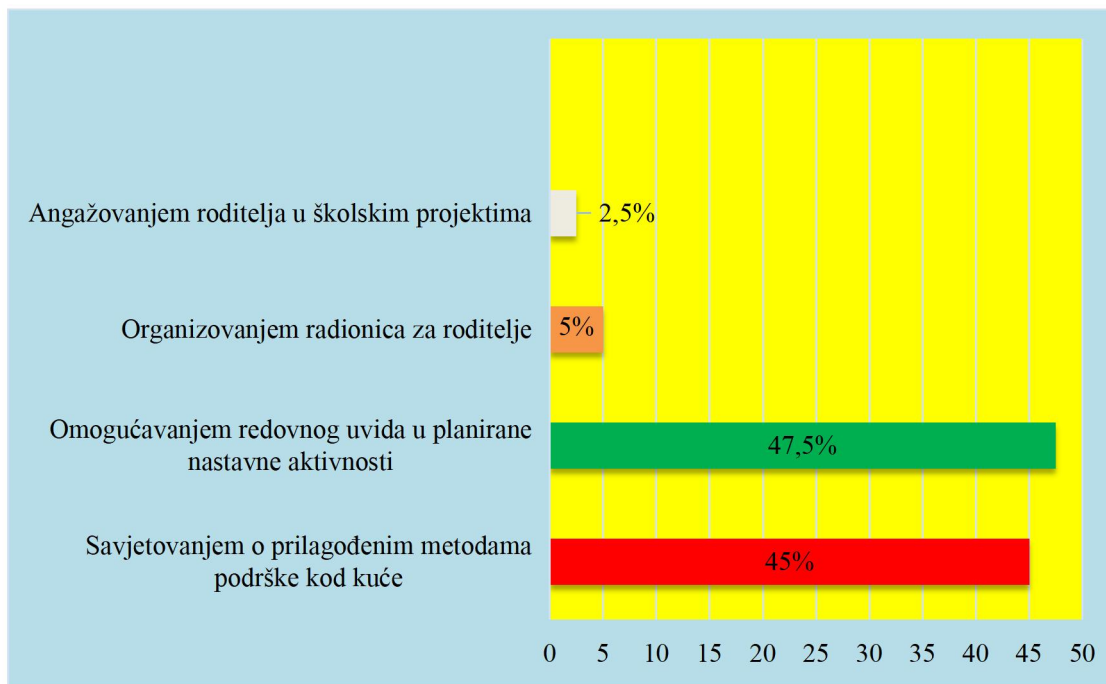
Histogram 10 – Odgovori asistenata na pitanje 10

U histogramu 10 prikazani su odgovori asistenata na pitanje o načinima komunikacije sa roditeljima o napretku djeteta. Najveći broj asistenata (57,5%) navodi da ostvaruju komunikaciju putem redovnih individualnih sastanaka, što ukazuje na važnost direktne i kontinuirane razmjene informacija. Pisani izvještaji su drugi najčešće korišćeni oblik komunikacije (25%), dok 12,5% ispitanika preferira telefonske konsultacije, omogućavajući bržu i fleksibilniju komunikaciju. Najmanji procenat (5%) asistenata uključuje roditelje kroz zajedničke aktivnosti, što može ukazivati na manju učestalost ovakvog vida saradnje. Ovi podaci naglašavaju da asistenti daju prioritet individualnim sastancima i formalnim izvještajima u informisanju roditelja o obrazovnom napretku njihovog djeteta.

11. Kako uključujete roditelje u vaspitno-obrazovni proces djeteta?

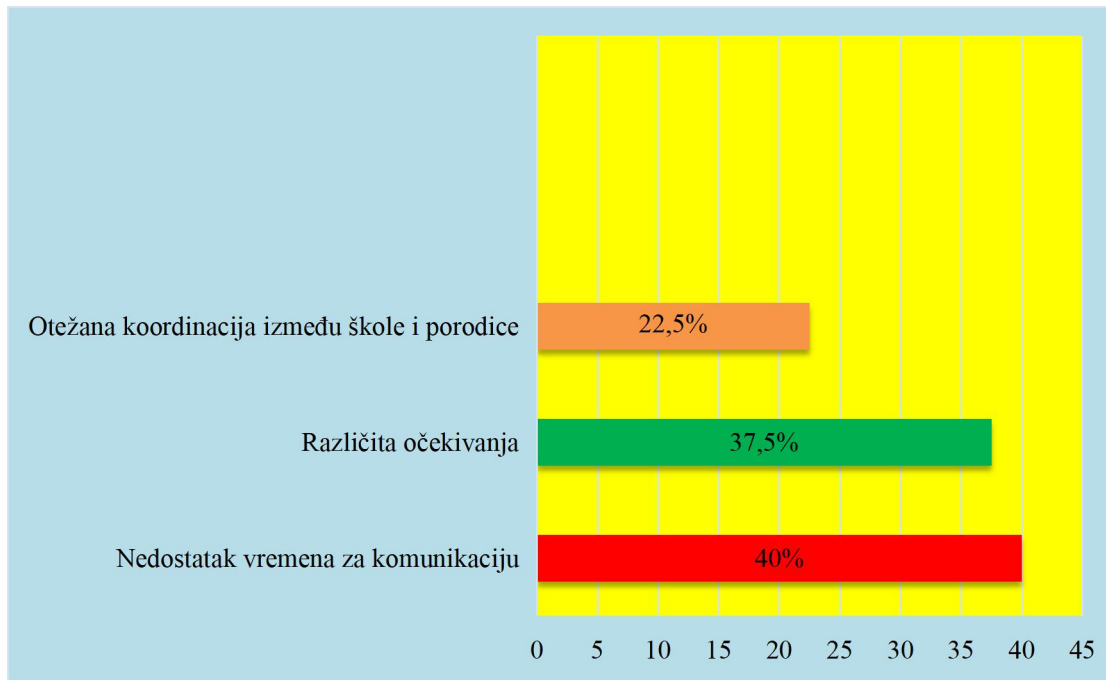
Histogram 11 – Odgovori asistenata na pitanje 11

U histogramu 11 prikazani su odgovori asistenata na pitanje o uključivanju roditelja u vaspitno-obrazovni proces djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Najčešće strategije uključuju omogućavanje roditeljima redovnog uvida u planirane nastavne aktivnosti (47,5%) i savjetovanje o prilagođenim metodama podrške kod kuće (45%). Ovi rezultati ukazuju na važnost kontinuirane saradnje između škole i roditelja kroz informisanje i prilagođene smjernice. Organizovanje radionica za roditelje (5%) i angažovanje roditelja u školskim projektima (2,5%) su rjeđe primijenjene metode, što može ukazivati na manje interesovanje ili ograničene mogućnosti roditelja za aktivno učešće. Naši rezultati ukazuju da asistenti prioritet daju individualizovanoj podršci roditeljima i transparentnosti u nastavnom procesu.

12. Koji su najčešći izazovi u saradnji sa roditeljima?

Histogram 12 – Odgovori asistenata na pitanje 12

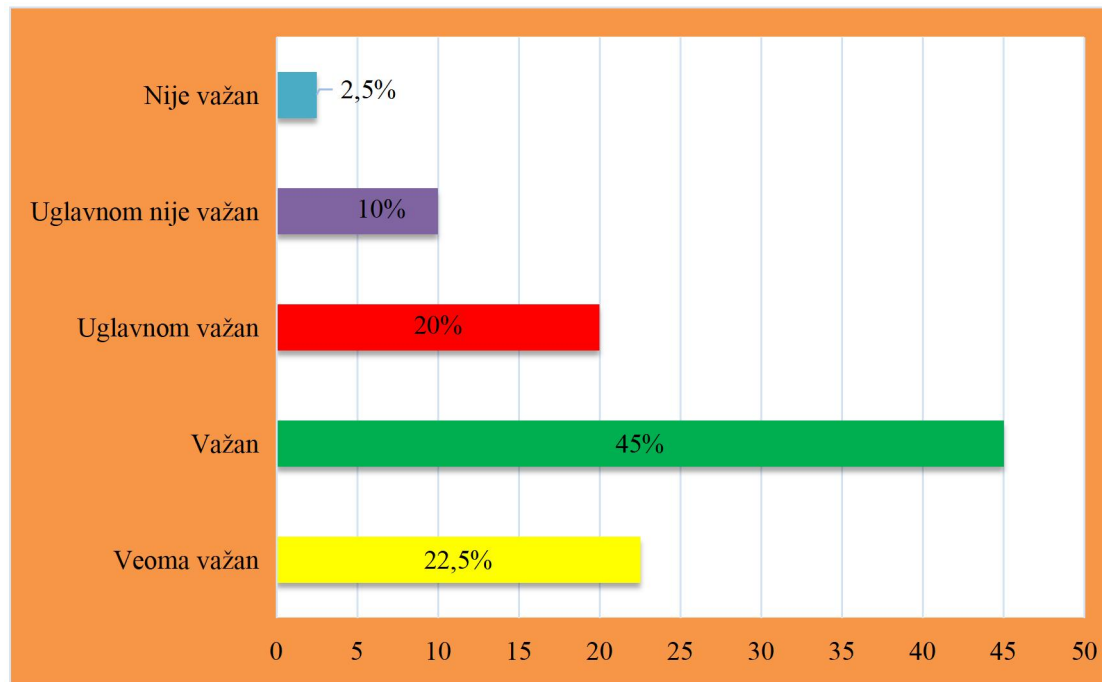

Na osnovu podataka prikazanih u histogramu 12, uočeni su ključni izazovi u saradnji sa roditeljima. Rezultati jasno ukazuju na tri dominantna problema koji se najčešće navode od strane asistenata u ovom kontekstu. Prvi i najistaknutiji izazov je nedostatak vremena za komunikaciju, koji čini 40% svih odgovora. Zbog zauzetosti, dolazi do smanjenog broja sastanaka, neefikasne razmjene informacija i otežane koordinacije u pogledu obrazovnih potreba deteta. Drugi po značaju izazov je različita očekivanja, koji čini 37,5% odgovora. Ovaj problem nastaje kada roditelji i škola nemaju usklađena očekivanja u pogledu obrazovanja deteta. To može dovesti do nesuglasica u vezi sa ciljevima obrazovnog procesa, što otežava izgradnju efikasne i konstruktivne saradnje. Treći izazov je otežana koordinacija između škole i porodice, sa 22,5% odgovora. Iako manji u odnosu na prethodna dva, ovaj problem i dalje ima značajan uticaj na saradnju. U nekim slučajevima, problemi u organizaciji i pravovremenoj razmjeni informacija između škole i roditelja mogu ometati implementaciju obrazovnih planova i aktivnosti koje se zajednički dogovaraju.

2.2. Rezultati dobijeni anketiranjem roditelja

1. Kako ocjenjujete značaj asistenta u nastavi za vaše dijete?

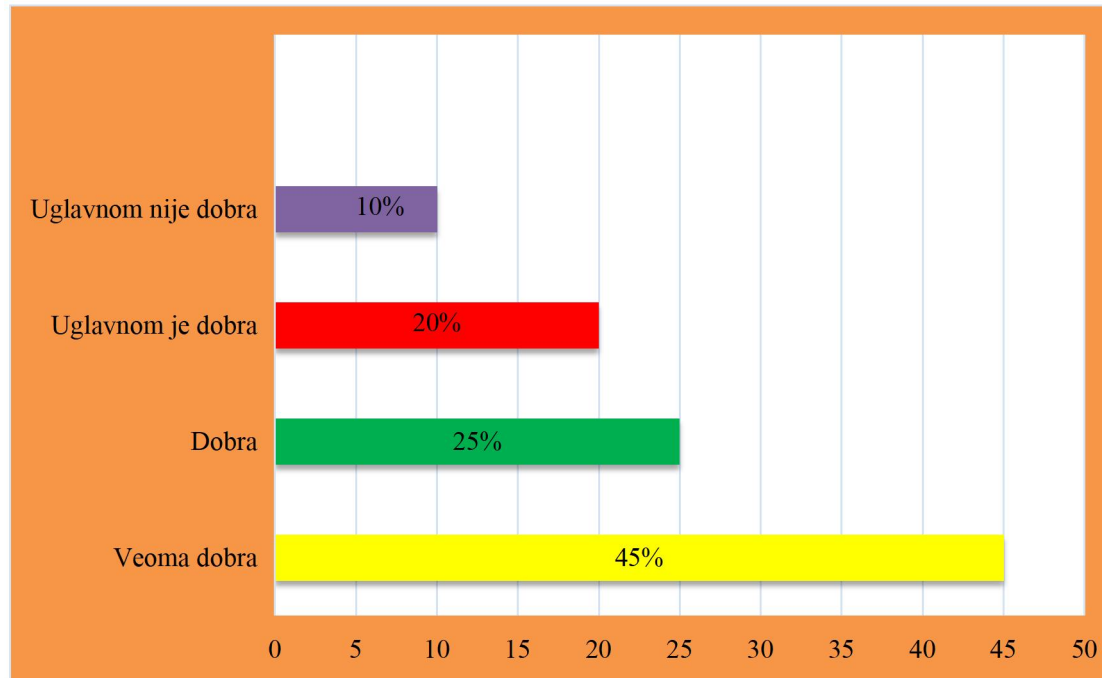
Histogram 13 – Odgovori roditelja na pitanje 1

Na osnovu podataka prikazanih u histogramu 13, možemo zaključiti da većina roditelja prepoznaje značaj asistenta u obrazovanju njihove djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Najveći procenat odgovora (45%) ukazuje na to da roditelji smatraju da je asistent važan za obrazovni proces njihovog djeteta. Ukupno 22,5% roditelja smatra da je asistent veoma važan. Ovi odgovori ukazuju da postoji snažan stav među određenim roditeljima koji prepoznaju asistenta kao značajnog za napredak i obrazovni razvoj njihove djece. S druge strane, 20% roditelja smatra da je asistent uglavnom važan, što znači da iako prepoznaju njegovu ulogu, smatraju da postoje i drugi faktori koji takođe značajno utiču na obrazovni napredak deteta. Međutim, 10% roditelja ocjenjuje da asistent uglavnom nije važan, dok samo 2,5% roditelja smatra da asistent nije važan uopšte.

2. Kako ocjenjujete saradnju između asistenta i učitelja vašeg djeteta?

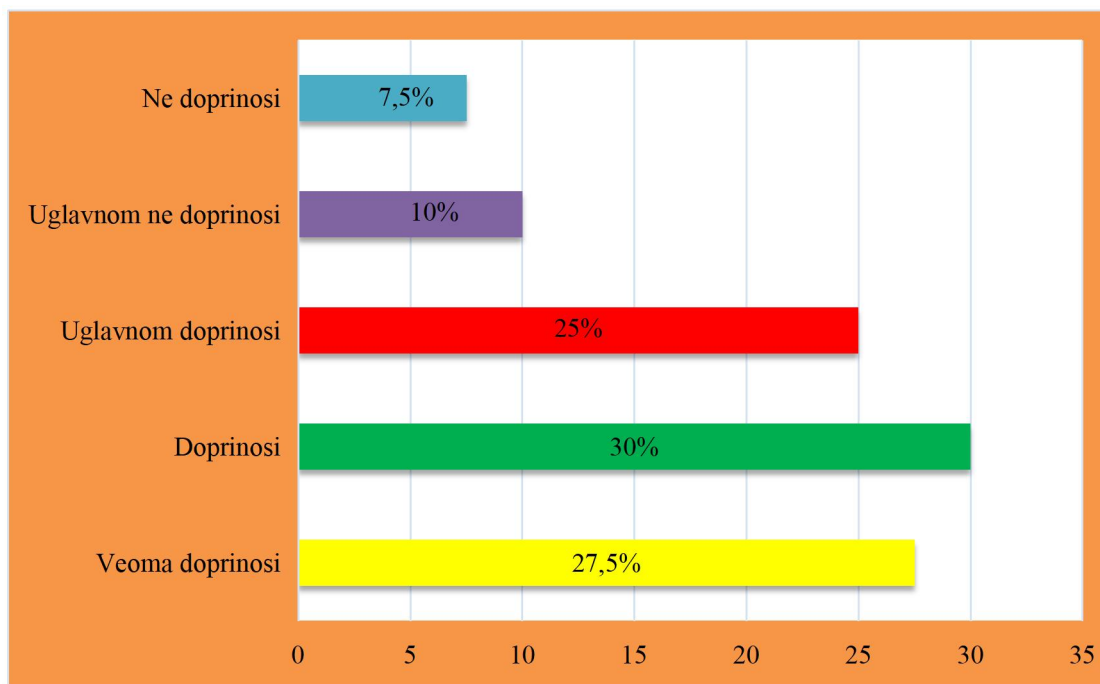
Histogram 15 – Odgovori roditelja na pitanje 2

Većina roditelja ocjenjuje saradnju između asistenta i učitelja pozitivno. Ukupno 45% roditelja smatra da je saradnja veoma dobra, što ukazuje na visok nivo međusobne koordinacije i efikasnosti u radu sa djetetom. S druge strane, 10% roditelja ocjenjuje saradnju kao uglavnom lošu, što može ukazivati na određene prepreke u komunikaciji ili koordinaciji između asistenta i učitelja, koje bi trebalo dodatno razmotriti i unaprijediti.

3. U kojoj mjeri asistent doprinosi socijalizaciji vašeg djeteta sa vršnjacima?

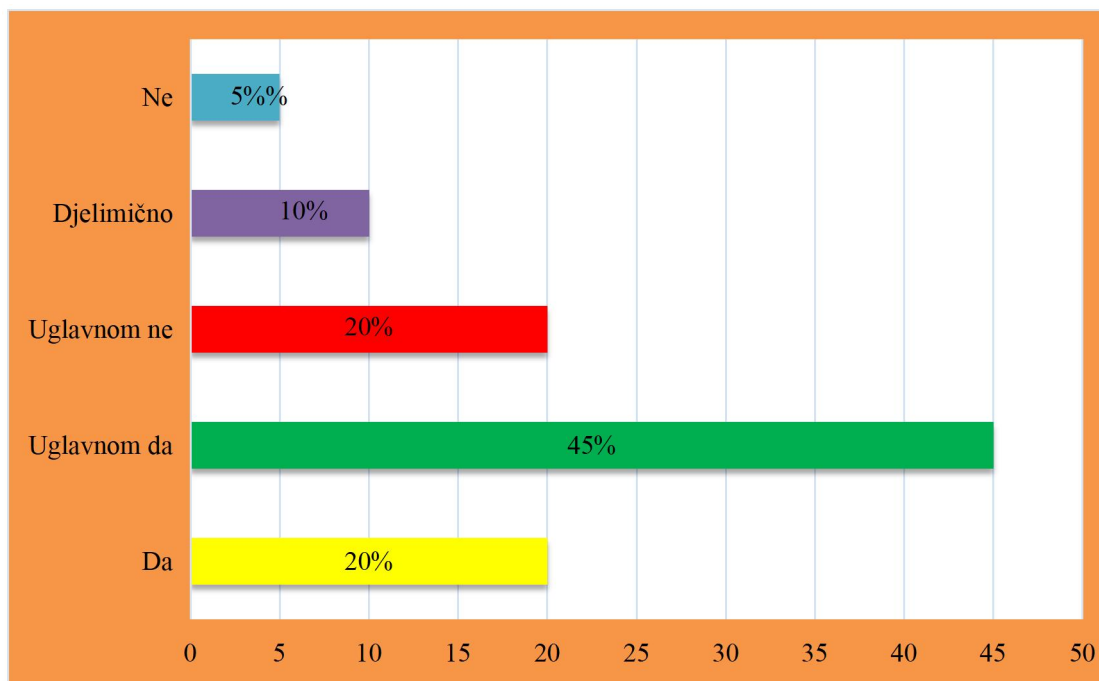
Histogram 16 – Odgovori roditelja na pitanje 3

Većina roditelja smatra da asistent ima pozitivan uticaj na socijalizaciju njihove djece sa vršnjacima. Ukupno 27,5% roditelja smatra da asistent veoma doprinosi socijalizaciji, što ukazuje na značajan pozitivan uticaj asistenta na društvene vještine djeteta. S druge strane, 10% roditelja ocjenjuje da asistent uglavnom ne doprinosi socijalizaciji, dok 7,5% roditelja smatra da asistent ne doprinosi socijalizaciji uopšte. Ovi odgovori mogu ukazivati na izazove u vezi sa socijalnim vještinama djeteta ili metodama koje asistent primjenjuje.

4. Da li smatrate da asistent ima dovoljno obuke i stručnosti za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju?

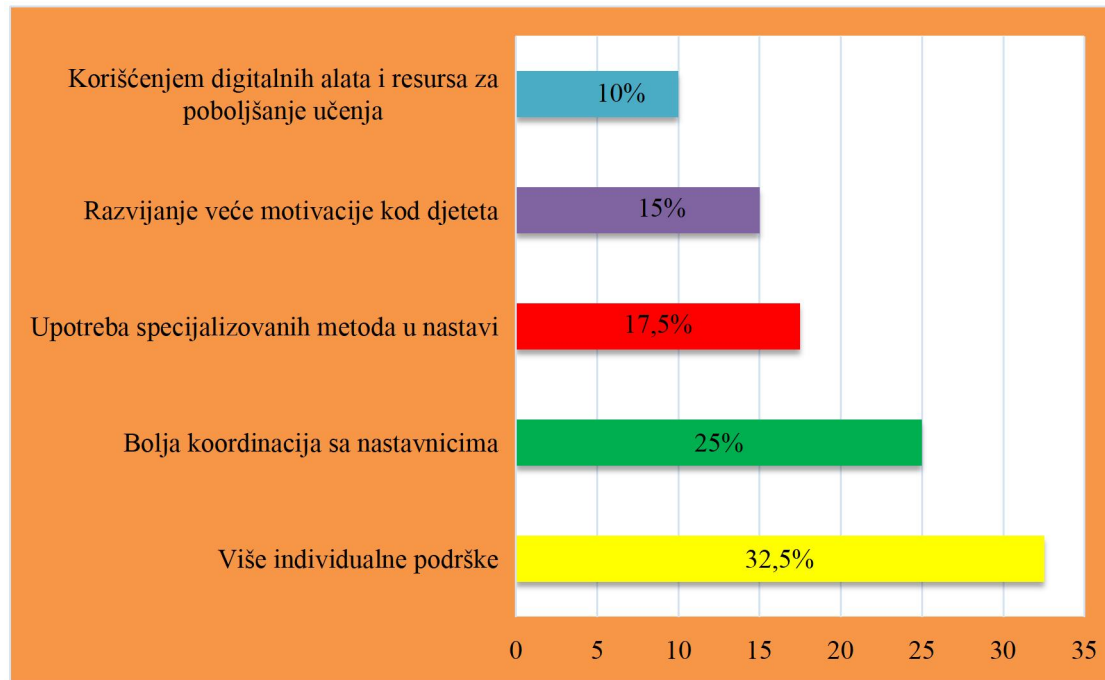
Histogram 17 – Odgovori roditelja na pitanje 4

Većina roditelja, 65%, smatra da asistent uglavnom ima dovoljno obuke i stručnosti za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju. Tačnije, 45% roditelja odgovara sa "uglavnom da", a 20% smatra da asistent ima dovoljno obuke i stručnosti. Ovi odgovori ukazuju na to da roditelji uopšteno vjeruju da asistent posjeduje potrebnu stručnost, iako možda ima prostora za dalja poboljšanja. Ukupno 20% roditelja smatra da asistent uglavnom nema dovoljno obuke i stručnosti, što može ukazivati na zabrinutost ili nedostatke u stručnom osposobljavanju asistenta. Takođe, 10% roditelja ocjenjuje da asistent djelimično ima obuku i stručnost, dok 5% smatra da asistent nema dovoljnu obuku i stručnost za rad sa djecom sa smetnjama u razvoju.

5. Kako bi asistent mogao dodatno unaprijediti rad sa vašim djetetom?

Histogram 18 – Odgovori roditelja na pitanje 5

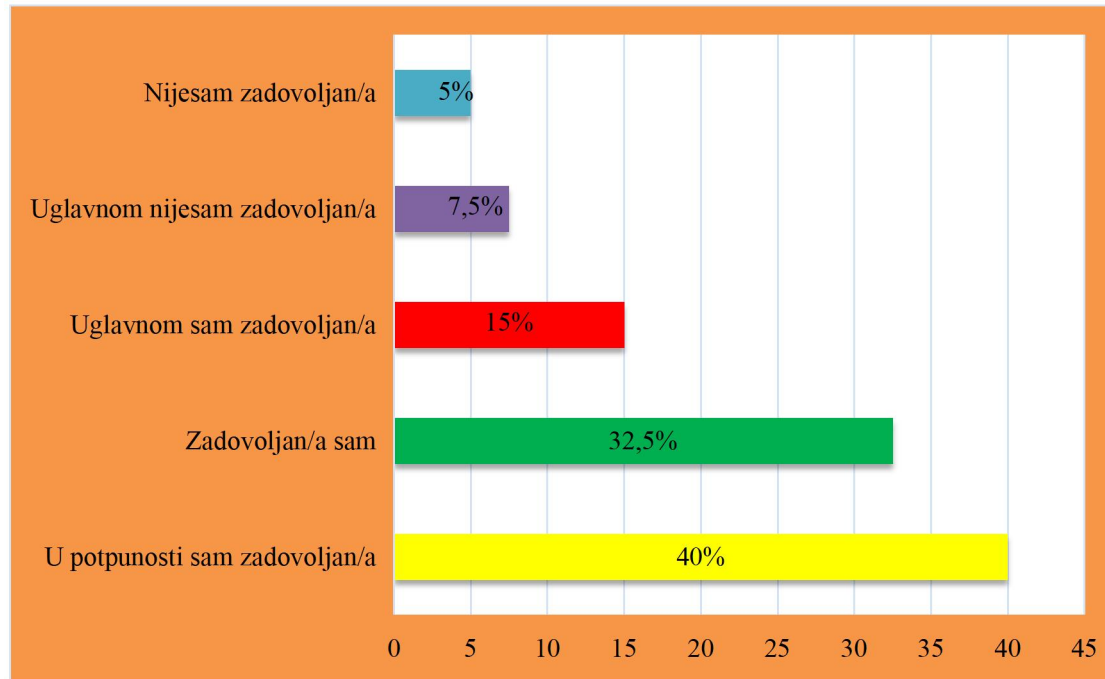

Većina roditelja smatra da bi povećanje vremena individualne podrške bilo najefikasniji način za unapređenje rada asistenta sa njihovom djecom. Ovaj odgovor ukazuje nam da postoji potreba za većim fokusom na personalizovane pristupe i dodatnu pažnju koju asistent može posvetiti svakom djetetu posebno. Drugi značajan odgovor koji su roditelji naveli odnosi se na bolju koordinaciju asistenta sa nastavnicima. Ovaj odgovor ukazuje na važnost međusobne saradnje između asistenta i nastavnika u cilju osiguravanja dosljednosti i usklađenosti u vaspitno-obrazovnom procesu, kao i na potrebu za boljim timskim radom u obrazovnom okruženju.

Upotreba specijalizovanih metoda u nastavi je takođe prepoznata kao ključni element za poboljšanje. Roditelji smatraju da specifični pristupi u nastavi, prilagođeni potrebama dece sa smetnjama u razvoju, mogu značajno doprinijeti obrazovnom napretku. Razvijanje veće motivacije kod djeteta je još jedan odgovor koji roditelji smatraju važnim.

6. Da li ste zadovoljni kvalitetom informacija koje dobijate o napretku vašeg djeteta od asistenta?

Histogram 19 – Odgovori roditelja na pitanje 6

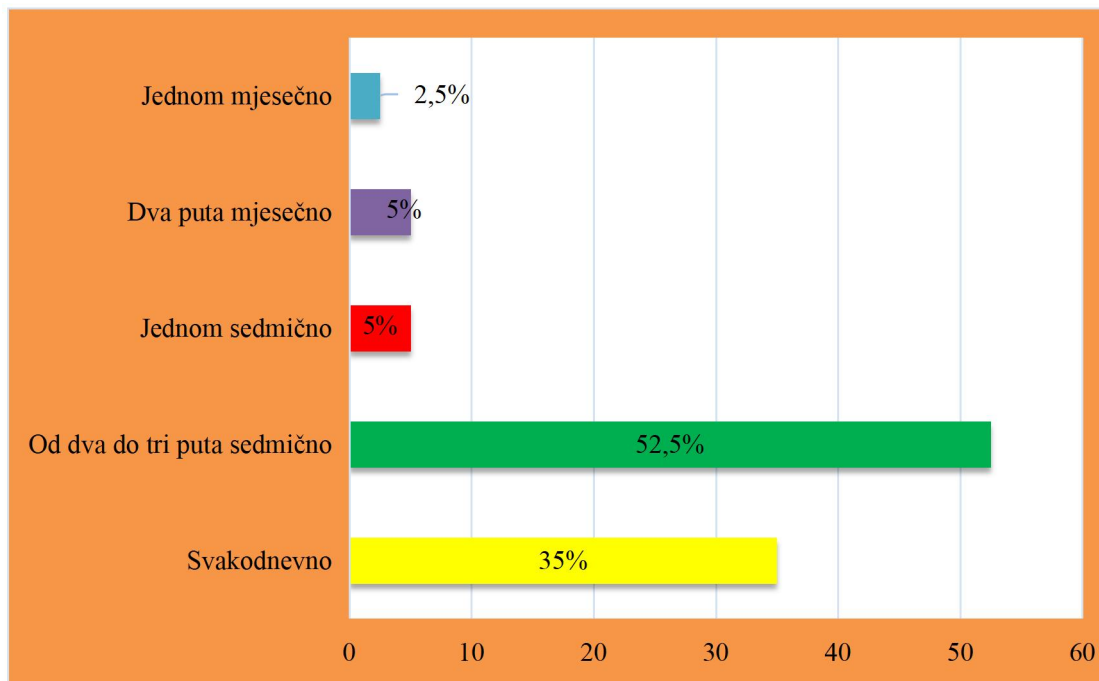

Većina roditelja je zadovoljna kvalitetom informacija koje dobijaju o napretku svog deteta. Prema rezultatima, 40% roditelja je u potpunosti zadovoljno, što ukazuje na visok nivo poverenja u asistenta i njegovu sposobnost da pruža jasne i korisne informacije o napretku djeteta.

Nekih 15% roditelja je uglavnom zadovoljno, što znači da, iako postoji opšte zadovoljstvo, postoji prostor za dalja poboljšanja u pogledu količine ili preciznosti informacija koje roditelji primaju. S druge strane, 7,5% roditelja je uglavnom nezadovoljno, dok 5% nije zadovoljno kvalitetom informacija. Ovi odgovori mogu ukazivati na mogućnost da asistent poboljša učestalost ili detaljnost izvještaja o napretku djeteta, kako bi roditelji imali jasniju sliku o razvoju svog djeteta.

7. Koliko često asistent komunicira sa vama u vezi sa napretkom vašeg djeteta?

Histogram 20 – Odgovori roditelja na pitanje 7

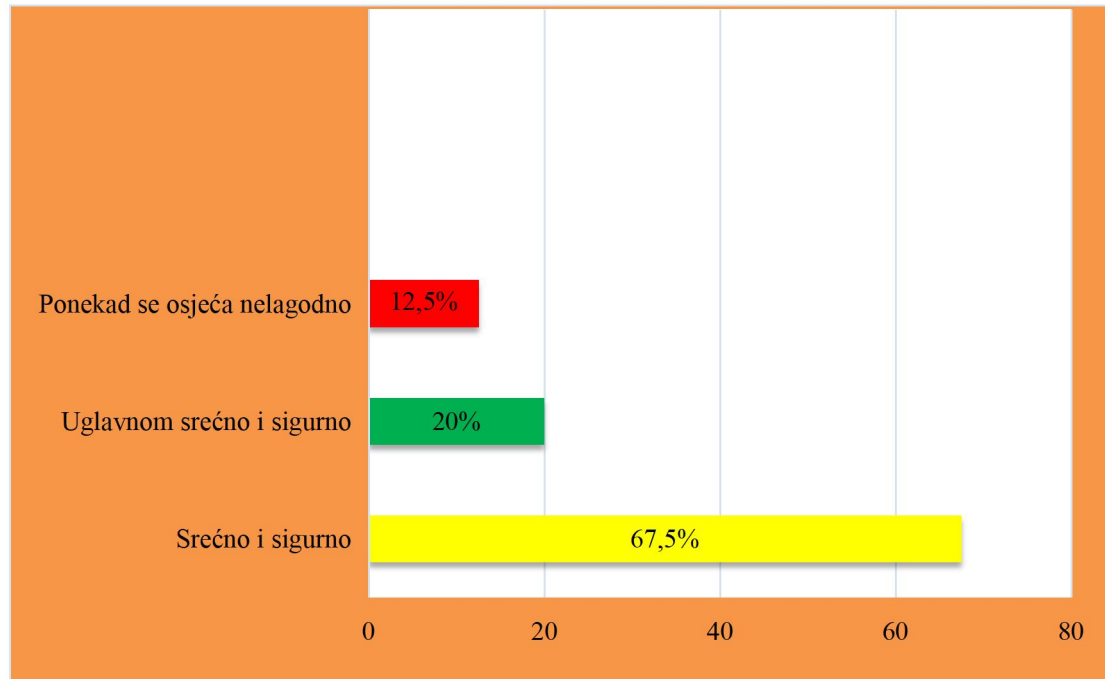

Većina roditelja izjavljuje da asistent komunicira svakodnevno o napretku njihovog djeteta. Ovaj odgovor, koji je od strane 35% roditelja, ukazuje na visoku učestalost i angažovanost asistenta u praćenju razvoja djeteta, što je siguran pokazatelj posvećenosti i proaktivne komunikacije sa roditeljima. Najveći procenat roditelja, 52,5%, smatra da asistent komunicira od dva do tri puta sedmično. Navedeno ukazuje da asistent redovno prati napredak djeteta, ali možda sa nešto manjom učestalošću, što je i dalje pozitivan signal za redovnu komunikaciju i informisanje roditelja o važnim aspektima napretka djeteta.

Manji procenat roditelja, 5%, smatra da asistent komunicira jednom sedmično, što može ukazivati na želju za nešto češćim ažuriranjima o napretku djeteta. Takođe, 5% roditelja smatra da asistent komunicira dva puta mjesečno, dok samo 2,5% roditelja smatra da asistent komunicira jednom mjesečno.

8. Kako se vaše dijete osjeća u prisustvu asistenta?

Histogram 21 – Odgovori roditelja na pitanje 8

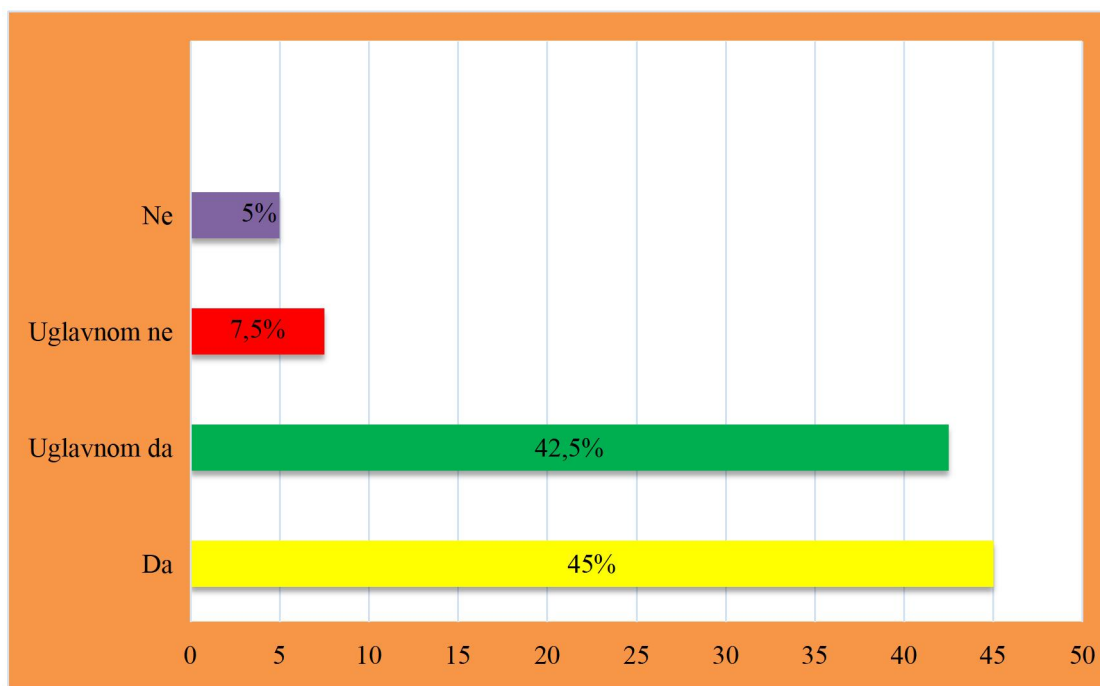

Većina roditelja smatra da se njihovo dijete srećno i sigurno osjeća u prisustvu asistenta. Ovaj odgovor ukazuje na visok nivo povjerenja i pozitivnog odnosa između djeteta i asistenta, sugerišući da asistent stvara sigurno i podržavajuće okruženje. Takav odnos je važan za emocionalno i socijalno blagostanje djeteta.

Značajan broj roditelja, 20%, smatra da se njihovo dijete uglavnom srećno i sigurno osjeća u prisustvu asistenta. Iako ovaj odgovor takođe ukazuje na pozitivan stav prema asistentu, on može sugerisati da dijete u nekim situacijama možda ne osjeća potpuno opušteno ili sigurno, što može biti korisno za dalji rad asistenta u prilagođavanju svog pristupa. Ukupno 12,5% roditelja izjavljuje da se njihovo dijete ponekad osjeća nelagodno u prisustvu asistenta.

9. Da li biste željeli da asistent ima veći uticaj na oblikovanje obrazovnih planova za vaše dijete?

Histogram 22 – Odgovori roditelja na pitanje 9

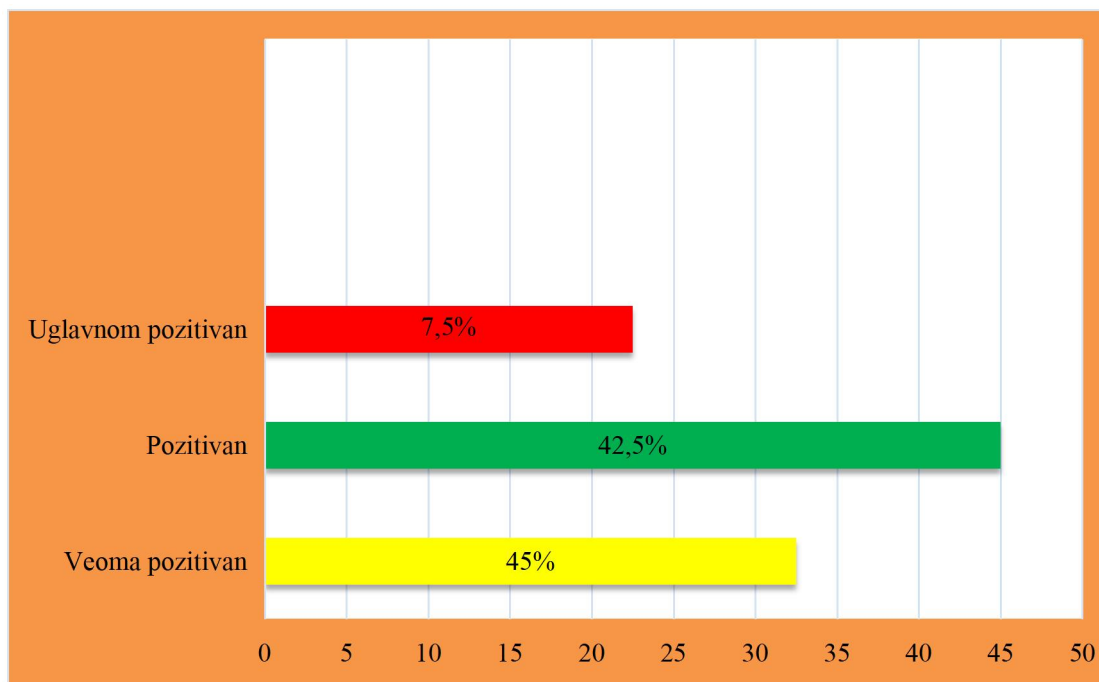

Većina roditelja smatra da asistent treba imati veći uticaj na oblikovanje obrazovnih planova za njihovo dijete, što pokazuje značajnu podršku ovoj ideji. Određeni broj roditelja, 45%, odgovorilo je sa "da", što sugerise da bi veća uključenost asistenta mogla doprinijeti poboljšanju vaspitno-obrazovnog procesa. Takođe, 42,5% roditelja smatra da asistent uglavnom treba imati veći uticaj, što dodatno ukazuje na želju za povećanjem angažovanja asistenta u kreiranju obrazovnih planova i pružanju bolje podrške deci sa smetnjama u razvoju.

Manji broj roditelja, 7,5%, smatra da asistent uglavnom ne treba imati veći uticaj, dok samo 5% smatra da asistent ne treba imati veći uticaj na oblikovanje obrazovnih planova.

10. Kako ocjenjujete odnos asistenta prema vašem djetetu?

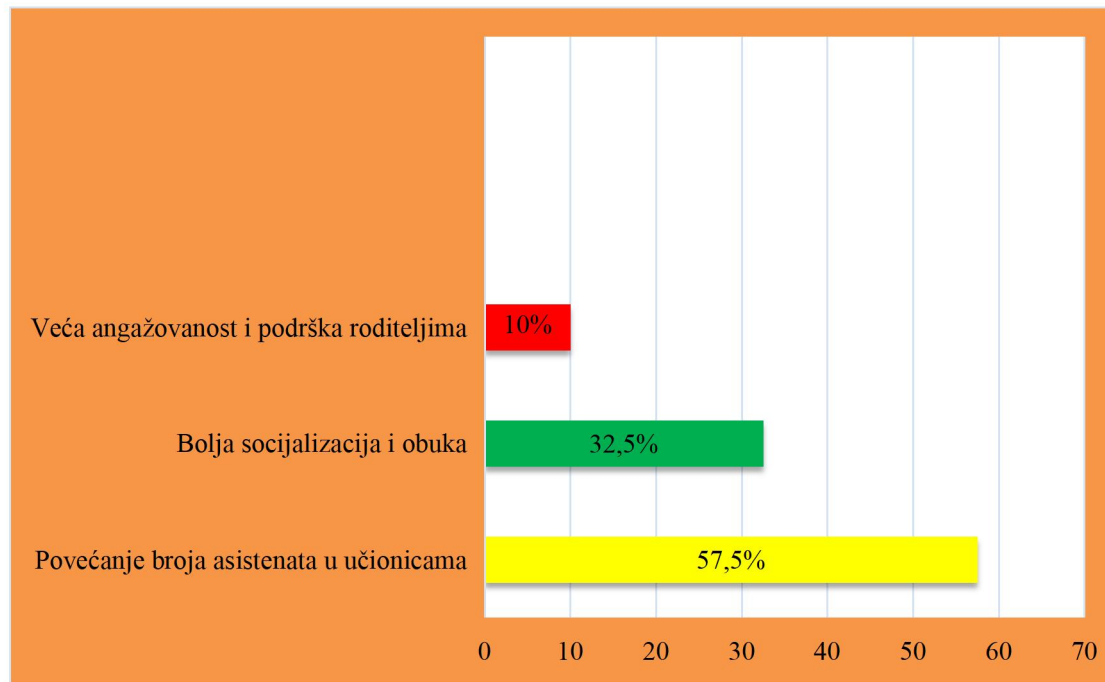
Histogram 23– Odgovori roditelja na pitanje 10

Većina roditelja ocijenila je odnos asistenta prema njihovom djetetu kao pozitivan. Ukupno 45% roditelja smatra da je odnos pozitivan, što ukazuje na to da asistent ima dobar, profesionalan odnos sa djecom, pružajući im emocionalnu i obrazovnu podršku. Takođe, 32,5% roditelja smatra da je odnos veoma pozitivan, što je još jedan pokazatelj visokog nivoa međuljudskih veza između asistenta i djeteta. Ovaj odgovor sugerise da je asistent sposoban da izgradi snažnu emocionalnu povezanost sa djecom, što je od velike važnosti za njihov razvoj i napredak. Manji broj roditelja, 22,5%, smatra da je odnos uglavnom pozitivan, što ukazuje na to da je, iako pozitivno, odnos između asistenta i djeteta ponekad podložan poboljšanju u određenim aspektima.

11. Koje promjene biste željeli da vidite u ulozi asistenta u nastavi u narednom periodu?

Histogram 24– Odgovori roditelja na pitanje 11

Povećanje broja asistenata u učionicama je želja koju ističe najveći broj roditelja. Ovaj odgovor ukazuje da bi dodatni asistenti omogućili više individualizovane podrške djeci, što bi poboljšalo kvalitet nastave, posebno u učionicama sa većim brojem učenika. Dodatni asistenti mogli bi pomoći u boljoj organizaciji i pružanju odgovarajuće pomoći svakom djetetu. Značajan broj roditelja ističe potrebu za boljom socijalizacijom i obukom. Ovo ukazuje na želju za dodatnim usavršavanjem i pripremom asistenata, kako bi mogli efikasnije obavljati svoj posao, posebno u socijalizaciji i interakcijama sa djecom. Manji broj roditelja predlaže veću angažovanost i podršku roditeljima. Ovo odražava želju za jačom saradnjom između roditelja i asistenta, što može omogućiti usklađivanje obrazovnih ciljeva i metoda, kao i veću podršku djeci u svakodnevnom učenju i razvoju.

2.3. Rezultati dobijeni intervjuisanjem nastavnika

Kako bismo dobili što detaljnije rezultate, organizovali smo razgovore sa četiri fokus grupe nastavnika, pri čemu je svaku grupu činilo po deset ispitanika. Tema diskusije bila je uloga i značaj asistenata u nastavi.

O tome na koje načine asistenti u nastavi pomažu učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju da se uključe u grupne aktivnosti i interakciju sa vršnjacima, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora nastavnika:

- Posredovanje u komunikaciji između učenika – asistenti pomažu u uspostavljanju i održavanju razgovora među učenicima (30%).
- Podrška tokom grupnog rada – asistenti olakšavaju uključivanje učenika u timske zadatke i projekte (22,55%).
- Podsticanje pozitivnih socijalnih interakcija – asistenti modeluju i ohrabruju poželjne oblike ponašanja (20%).
- Prilagođavanje aktivnosti individualnim potrebama učenika – asistenti pomažu da zadaci budu razumljivi i dostižni (15%).
- Organizovanje vršnjačke podrške – asistenti podstiču druge učenike da aktivno uključuju vršnjake sa teškoćama (12,5%).

Najveći broj nastavnika (30%) ističe da asistenti pomažu u komunikaciji među učenicima, što znači da često posreduju u razgovorima i pomažu im da se lakše izraze. Podrška tokom grupnog rada (22,55%) takođe se izdvaja kao važna, jer asistenti omogućavaju učenicima da učestvuju u timskim zadacima i bolje sarađuju sa vršnjacima. Petina ispitanika (20%) naglašava ulogu asistenata u podsticanju pozitivnih socijalnih interakcija, što znači da oni podstiču poželjna ponašanja i pomažu učenicima da se lakše povežu s drugima. Prilagođavanje aktivnosti individualnim potrebama učenika (15%)

pokazuje da asistenti često prilagođavaju zadatke kako bi ih učinili razumljivijima i pristupačnijima. Manji, ali značajan procenat (12,5%) odnosi se na organizovanje vršnjačke podrške, što pokazuje da asistenti pomažu i drugim učenicima da uključe vršnjake sa teškoćama u zajedničke aktivnosti.

O tome koje strategije najčešće koriste asistenti kako bi podstakli socijalizaciju ovih učenika sa smetnjama i teškoćama u učionici i van nje, izdvajamo sljedeće kategorije odgovora nastavnika:

- Podsticanje zajedničkog rada kroz parove i male grupe – asistenti aktivno uključuju učenike u timske aktivnosti kako bi razvili socijalne vještine (25%).
- Posredovanje u komunikaciji – asistenti pomažu učenicima da izraze svoje misli i razumeju vršnjake (20%).
- Ohrabrivanje učestvovanja u školskim događajima – asistenti motivišu učenike da se uključe u vannastavne aktivnosti i zajedničke projekte (17,5%).
- Razvijanje empatije kod vršnjaka – asistenti pomažu drugim učenicima da bolje razumiju potrebe svojih drugova (15%).
- Prilagođavanje nastavnih materijala i zadataka – asistenti kreiraju pristupačne aktivnosti kako bi svi učenici mogli učestvovati (12,5%).
- Korišćenje igre i interaktivnih metoda – asistenti koriste društvene igre i simulacije kako bi podstakli prirodnu interakciju među učenicima (10%).

Rezultati pokazuju da asistenti koriste razne strategije kako bi podstakli socijalizaciju učenika sa smetnjama i teškoćama. Najveći broj nastavnika (25%) ističe podsticanje zajedničkog rada kroz parove i male grupe, što pokazuje koliko je važno da učenici rade zajedno i razvijaju socijalne vještine. Posredovanje u komunikaciji (20%) je takođe značajna strategija, jer asistenti pomažu učenicima da se lakše izraze i bolje razumiju sa vršnjacima. Ohrabrivanje učešća u školskim događajima (17,5%) ukazuje na to da asistenti motivišu učenike da budu dio različitih aktivnosti, čime se povećava njihov osjećaj pripadnosti

školskoj zajednici. Razvijanje empatije kod vršnjaka (15%) pokazuje da asistenti pomažu drugim učenicima da shvate potrebe svojih drugova i postanu pažljiviji. Prilagođavanje nastavnih materijala i zadataka (12,5%) omogućava učenicima sa teškoćama da aktivno učestvuju i budu uključeni u nastavu. Iako manji procenat (10%), korišćenje igre i interaktivnih metoda takođe se pokazalo korisnim, jer asistenti koriste igre i aktivnosti koje podstiču prirodnu socijalnu interakciju.

O tome kako ocjenjuju uticaj asistenta na razvijanje osjećaja pripadnosti i samopouzdanja kod učenika sa teškoćama u trećem ciklusu osnovne škole, izdvajamo naredne kategorije odgovara naših ispitanika:

- Povećanje samopouzdanja kroz podršku u svakodnevnim zadacima – asistenti pomažu učenicima da savladaju izazove, što im povećava povjerenje u svoje sposobnosti (27,5%).
- Stvaranje sigurnog okruženja za učenike sa teškoćama – asistenti pružaju emocionalnu podršku, čime učenici postaju sigurniji i spremniji da učestvuju u nastavi (22,5%).
- Podsticanje socijalnih vještina – asistenti aktivno modeluju socijalne interakcije, što pomaže učenicima da se osjećaju prihvaćeno (20%)
- Prilagođavanje aktivnosti koja vodi do većeg uključivanja učenika – asistenti prilagođavaju zadatke i aktivnosti, čime učenici lakše ostvaruju uspjehe, što povećava njihovo samopouzdanje (17,5%)
- Stvaranje međusobnog poverenja između učenika i asistenata – asistenti razvijaju blizak odnos sa učenicima, što im pomaže da se osećaju prihvaćeno i vrednovano (12,5%).

Najveći broj nastavnika (27,5%) ističe da asistenti pomažu učenicima u savladavanju svakodnevnih izazova, čime im povećavaju povjerenje u svoje sposobnosti. Stvaranje sigurnog okruženja za učenike (22,5%) je drugi najvažniji faktor – asistenti pružaju emocionalnu podršku, što učenicima omogućava da se osjećaju sigurnije i spremnije da učestvuju u nastavi. Podsticanje socijalnih vještina (20%) takođe ima značajnu ulogu, jer asistenti modeluju socijalne interakcije, što pomaže učenicima da se povežu sa vršnjacima i osećaju prihvaćeno. Prilagođavanje aktivnosti (17,5%) omogućava učenicima da lakše postignu uspjehe, što im dodatno podstiče samopouzdanje i motivaciju za dalji rad. Stvaranje

međusobnog poverenja između učenika i asistenata (12,5%) pomaže učenicima da se osjećaju prihvaćeno i cijenjeno, što ima dugoročne pozitivne efekte na njihov emocionalni razvoj.

Na pitanje koje specifične strategije koriste asistenti da bi prilagodili nastavni sadržaj potrebama učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju, i kako te strategije utiču na njihovo razumijevanje gradiva, nastavnici su odgovori na sljedeći način:

- Prilagođavanje tempa nastave – Asistenti usklađuju tempo učenja sa sposobnostima učenika, omogućujući im da savladaju gradivo bez stresa i pritiskanja, čime se poboljšava njihovo razumijevanje informacija (22,5%).
- Korišćenje vizuelnih i multimedijalnih materijala – Asistenti često koriste slike, video klipove i grafikon kako bi olakšali učenicima sa smetnjama u razvoju da bolje shvate apstraktne koncepte, što povećava njihovu angažovanost i razumijevanje (20%).
- Sekvenciranje informacija u manjim koracima – Asistenti razlažu zadatke na jednostavnije i lakše razumljive djelove, čime učenicima omogućavaju da postepeno usvajaju gradivo i smanjuju osjećaj preopterećenosti (20%).
- Individualizacija zadataka i aktivnosti – Asistenti prilagođavaju zadatke prema individualnim potrebama učenika, koristeći strategije koje omogućavaju da učenici sa teškoćama rade na zadacima koji su dostizni za njihove sposobnosti, čime se poboljšava njihovo samopouzdanje u učenju (17,5%).
- Korišćenje pomoćnih tehnologija – Asistenti koriste specijalizovane aplikacije i uređaje koji omogućavaju učenicima sa teškoćama u razvoju lakše praćenje nastave i rad na zadacima, čime se poboljšava njihova koncentracija i razumijevanje gradiva (10%).

Odgovori naših ispitanika pokazuju koje strategije asistenti koriste kako bi pomogli učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju da bolje razumiju nastavni sadržaj. Prilagođavanje tempa nastave (22,5%) je značajna strategija koja omogućava učenicima da savladaju gradivo bez stresa, u tempu koji im odgovara, čime se povećava njihovo samopouzdanje i razumijevanje. Korišćenje vizuelnih i multimedijalnih materijala (20%) takođe ima veliku ulogu, jer slike, video klipovi i grafikonima pomažu učenicima da bolje shvate apstraktne pojmove i ostanu angažovani tokom nastave.

O tome na koji način asistenti diferenciraju nastavne metode i pristupe kako bi osigurali aktivno učešće učenika sa teškoćama u razvoju, naročito u kontekstu grupnih i individualnih zadataka, izdvajamo naredne kategorije odgovora naših ispitanika:

- Prilagođavanje zadataka prema sposobnostima učenika – Asistenti prilagođavaju složenost zadatka kako bi osigurali da učenici sa teškoćama mogu aktivno učestvovati i ostvariti uspjeh u grupnim i individualnim zadacima (30%).
- Korišćenje različitih oblika učenja (vizuelni, auditivni, kinestetički) – Asistenti primjenjuju različite nastavne metode kako bi omogućili učenicima da uče na način koji im najbolje odgovara, uključujući vizuelne materijale, slušne upute i praktične aktivnosti (22,5%).
- Pružanje dodatne podrške kroz rad u manjim grupama – Asistenti organizuju učenike u manje grupe kako bi omogućili direktniji rad i bolju interakciju, što pomaže učenicima sa teškoćama da se bolje izraze i aktivno učestvuju (20%).
- Korišćenje pozitivnog ohrabriranja i motivacije – Asistenti koriste pohvale i ohrabrenje kako bi povećali motivaciju učenika i podstakli ih na aktivno učešće, kako u grupnim tako i u individualnim zadacima (17,5%).
- Prilagođavanje vremena za obavljanje zadataka – Asistenti obezbjeđuju dodatno vrijeme za učenike sa teškoćama, što im omogućava da završe zadatke u svom tempu, čime se povećava njihova aktivnost i angažman (10%).

Rezultati našeg istraživanja pokazuju da asistenti koriste različite strategije kako bi omogućili učenicima sa teškoćama u razvoju aktivno učešće u nastavi, kako u grupnim, tako i u individualnim zadacima. Najveći broj ispitanika (30%) ističe prilagođavanje zadataka prema sposobnostima učenika, što omogućava svakom učeniku da se uključi i postigne uspjeh prema svojim mogućnostima. Takođe, korišćenje različitih oblika učenja (22,5%), kao što su vizuelni, auditivni i kinestetički pristupi, pokazuje kako asistenti prilagođavaju nastavu individualnim potrebama učenika, čime im pomažu da bolje shvate gradivo.

Ispitanici (20%) su takođe naveli važnost rada u manjim grupama, jer to omogućava bližu interakciju i veću sigurnost učenicima da se izraze i aktivno učestvuju. Takođe, pozitivno ohrabriranje i motivacija (17,5%) se pokazalo kao ključni faktor za povećanje

angažovanosti učenika, jer ih podstiče da se ne povuku, već da nastave sa radom i učenjem. Prilagođavanje vremena za obavljanje zadataka (10%) pruža učenicima sa teškoćama više vremena za završavanje zadatka, čime se smanjuje stres i omogućava im da rade u svom tempu.

O tome kako asistenti procjenjuju napredak učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u savladavanju nastavnih sadržaja, i koje konkretne vrste podrške pružaju u cilju prevazilaženja izazova u učenju, nastavnici su odgovorili na sljedeći način:

- Praćenje postignuća kroz individualne zadatke – Asistenti pažljivo prate napredak učenika kroz redovne individualne zadatke (40%).
- Ocjenjivanje angažovanosti i motivacije – Asistenti procjenjuju učenikovu angažovanost i motivaciju tokom nastave, jer to omogućava da se sagleda njihov napredak, čak i kada su ocjene iz zadataka slabije (25%).
- Koršćenje individualnih planova razvoja – Asistenti se oslanjaju na individualne planove kako bi procijenili napredak učenika, usmeravajući pažnju na specifične ciljeve i korake koje učenik treba da postigne (20%).
- Asistenti prate napredak učenika i kroz njihov odnos sa vršnjacima, jer socijalna integracija često odražava njihov ukupni razvoj u učenju (15%).
- Pružanje dodatne podrške kroz različite oblike nastave – Asistenti pružaju dodatnu pomoć kroz ponavljanje gradiva, korišćenje pomoćnih materijala i različite metode nastave, kako bi učenici savladali sadržaj (10%).

Rezultati istraživanja ukazuju na različite strategije koje asistenti koriste u procjeni napretka učenika sa smetnjama u razvoju, naglašavajući holistički pristup koji uzima u obzir sve aspekte učenikovog razvoja. Najveći broj ispitanika (40%) ističe praćenje postignuća kroz individualne zadatke, što omogućava asistente da pažljivo prate napredak svakog učenika u skladu s njegovim sposobnostima, kao i da identifikuju specifične izazove u učenju. Takođe, ocjenjivanje angažovanosti i motivacije (25%) postavlja učenika u centar pažnje, jer motivacija i volja za učenjem često imaju presudan uticaj na njihov ukupni napredak, naročito kod učenika sa teškoćama u razvoju.

Važnu ulogu u praćenju napretka ima i korišćenje individualnih planova razvoja (20%), koji omogućavaju asistentima da ciljano usmjere svoju podršku i procijene napredak u odnosu na konkretne ciljeve. Pored akademskih postignuća, asistenti prate i socijalnu integraciju učenika (15%), prepoznajući da su međuljudski odnosi značajni za ukupni razvoj učenika, jer uspjeh u učenju često zavisi od sposobnosti učenika da se uključi u zajednicu.

O tome na koji način asistenti u nastavi komuniciraju sa roditeljima u cilju praćenja napretka učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju, i koje informacije smatraju ključnim za efikasnu saradnju, izdvajamo naredne kategorije odgovora nastavnika:

- Asistenti organizuju mjesečne ili kvartalne sastanke sa roditeljima kako bi diskutovali o napretku učenika, identifikovali prepreke u učenju i planirali naredne korake (30%).
- Asistenti šalju redovne izvještaje roditeljima o napretku učenika, uključujući informacije o njihovoj angažovanosti, socijalnim vještinama i postignućima u nastavi (25%).
- Asistenti koriste telefon i e-mail kako bi roditeljima brzo prenijeli važne informacije o napretku učenika, savjete ili sugestije za dalje aktivnosti kod kuće (20%).
- Asistenti u saradnji sa roditeljima postavljaju specifične ciljeve za učenike, koji se redovno prate i prilagođavaju u skladu sa napretkom učenika (15%).
- Asistenti pružaju roditeljima priliku da posete nastavu i neposredno vide kako učenici napreduju u svakodnevnim aktivnostima, čime se stvara bolja saradnja i razumijevanje (10%).

Rezultati istraživanja pokazuju da asistenti koriste raznovrsne strategije za efikasnu komunikaciju sa roditeljima, kako bi pratili napredak učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Najčešći oblik saradnje uključuje redovne mjesečne ili kvartalne sastanke, koji pružaju priliku za detaljnu diskusiju o napretku učenika, prepoznavanju prepreka u učenju i planiranju daljih koraka (30%). Takođe, asistenti redovno šalju izvještaje roditeljima, u kojima se nalaze informacije o angažovanosti, socijalnim vještinama i postignućima učenika, čime roditelji imaju jasnu sliku o razvoju svog djeteta (25%). Brza komunikacija putem telefona ili e-maila takođe je značajna, jer omogućava da se roditelji odmah obavijeste o

napretku ili potrebnim korektivnim mjerama (20%). Kroz zajedničko postavljanje ciljeva sa roditeljima, asistenti osiguravaju da su zadaci prilagođeni individualnim potrebama učenika i da se napredak kontinuirano prati (15%).

Na pitanje kako asistenti prilagođavaju komunikaciju s roditeljima, posebno kada se suočavaju sa izazovima u učenju učenika, i kako roditelji reaguju na različite strategije podrške koje im se pružaju, nastavnici su odgovorili na sljedeći način:

- Asistenti koriste jednostavan i jasan jezik kako bi osigurali da roditelji potpuno razumiju izazove i napredak učenika, što dovodi do bolje međusobne komunikacije (35%).
- Asistenti roditeljima nude konkretne strategije i aktivnosti koje mogu primeniti kod kuće kako bi pomogli učeniku da prevaziđe teškoće u učenju, što roditelji uglavnom pozitivno prihvataju (30%).
- Asistenti redovno obavještavaju roditelje o napretku učenika i izazovima na koje nailazi, čime se stvara kontinuitet i povjerenje u saradnji (15%).
- Podsticanje roditelja na aktivno učešće - Asistenti motivišu roditelje da učestvuju u školskim aktivnostima i prate napredak učenika, što pozitivno utiče na razvoj djeteta (10%).
- Asistenti se trude da pokažu razumijevanje i strpljenje prema roditeljima, posebno u slučajevima kada su izazovi u učenju značajni, što omogućava stvaranje pozitivnog i podržavajućeg odnosa (10%).

Odgovori nastavnika pokazuju da asistenti pridaju veliku pažnju jasnoći i jednostavnosti u komunikaciji s roditeljima, kako bi osigurali da razumiju izazove i napredak svojih djece, što poboljšava međusobnu saradnju (35%). Redovno obavještavanje roditelja o napretku i problemima učenika pomaže u održavanju poverenja i kontinuiteta u saradnji (15%). Asistenti često podstiču roditelje da se aktivno uključe u školske aktivnosti i prate napredak svog djeteta, što ima pozitivan uticaj na razvoj djeteta.

DISKUSIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Rezultati dobijeni anketiranjem asistenata jasno ukazuju na raznolike strategije i pristupe koji se koriste u vaspitno-obrazovnom procesu djece sa smetnjama u razvoju, a koje omogućavaju bolju socijalnu interakciju, praćenje napretka i saradnju sa roditeljima. Veći broj asistenata koristi kooperativne aktivnosti i vršnjačku edukaciju kao primarne strategije za podsticanje socijalnih veza, što odražava važnost zajedničkog rada i međusobne saradnje u učenju. Takođe, postepenim uključivanjem djece u grupne aktivnosti i pružanjem emocionalne podrške nastoji se smanjiti povučenost i povećati motivacija za socijalne interakcije. Saradnja sa nastavnicima u organizaciji inkluzivnih aktivnosti pokazuje jasnu povezanost između zajedničkog planiranja i razmjene informacija, što doprinosi kvalitetnoj inkluziji učenika.

Iako izazovi kao što su neprihvatanje od strane vršnjaka i komunikacijske barijere ostaju prisutni, asistenti koriste strategije poput modifikovanja zadataka i upotrebe vizuelnih materijala kako bi djeca sa smetnjama lakše shvatila nastavni sadržaj. Pored toga, prilagođavanje vremena za učenje, kroz podjele zadataka i pauze, pokazalo se kao efikasna strategija za povećanje koncentracije i angažovanosti učenika. U samom procesu praćenja napretka, asistenti uglavnom koriste prilagođene zadatke, što odražava značaj individualnog pristupa u evaluaciji učenika sa smetnjama. Važna komponenta u ovom procesu je i redovna komunikacija sa roditeljima, koja se najčešće ostvaruje putem sastanaka i pisanih izvještaja, čime se obezbjeđuje kontinuirani uvid u napredak učenika. Kroz ovaj model saradnje, roditelji su aktivno uključeni u vaspitno-obrazovni proces, što doprinosi stvaranju stimulativne i okoline za dijete. Ovi rezultati potvrđuju da uspješna inkluzija zahtijeva koordinaciju i međusobnu podršku između asistenata, nastavnika i roditelja, te naglašavaju važnost holističkog pristupa u obrazovanju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju.

Na osnovu rezultata ankete, može se uočiti da roditelji prepoznaju značaj asistenta u obrazovanju djece s teškoćama u razvoju, s naglaskom na njegovu ulogu u napretku i socijalizaciji. Većina roditelja smatra asistenta važnim za vaspitno-obrazovni proces, ali postoji i manji broj onih koji ukazuju na potrebu za daljim poboljšanjem, osobito u vezi sa stručnom obukom asistenta. Saradnja između asistenta i učitelja ocjenjuje se uglavnom pozitivno, iako postoje signali da bi mogla biti unaprijeđena. Takođe, roditelji traže veću individualizaciju podrške, što bi moglo unaprijediti efikasnost asistenta, naročito u kontekstu specijalizovanih metoda nastave. Pozitivna procjena socijalizacije ukazuje na korisnu interakciju između asistenta i vršnjaka, ali je važno obratiti pažnju na izazove koje neki roditelji spominju u vezi sa socijalnim veštinama. Iako roditelji u većini smatraju da asistent ima dovoljnu stručnost, postoji prostor za dalja usavršavanja, naročito u oblasti specifičnih metoda. Kvalitet i učestalost informacija o napretku djeteta takođe su među ključnim pitanjima, jer postoji želja za većom transparentnošću i detaljnošću. U tom smislu, redovnija komunikacija između asistenta i roditelja mogla bi značajno poboljšati saradnju i povećati efikasnost u vaspitno-obrazovnom procesu.

Zanimljivo je da postoji visok interesovanja za veću uključenost asistenta u oblikovanje obrazovnih planova, što ukazuje na želju za aktivnijom ulogom u prilagođavanju nastave potrebama svakog djeteta.

Na osnovu rezultata dobijenih intervjuisanjem nastavnika, jasno je da asistenti u nastavi igraju ključnu ulogu u olakšavanju inkluzije učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u grupne aktivnosti i socijalnu interakciju. Najveći broj nastavnika ukazuje na značaj posredovanja u komunikaciji među učenicima, kao i podrške tokom grupnog rada, što omogućava učenicima sa teškoćama da se lakše integrišu u nastavni proces. Pored toga, asistenti aktivno podstiču pozitivne socijalne interakcije i razvijaju empatiju među vršnjacima, čime omogućavaju bolje međuljudske odnose i smanjuju stigmatizaciju.

Nastavnici ističu da je značajna uloga asistenata u nastavi ne samo u podršci učenicima sa smetnjama u razvoju, već i u stvaranju inkluzivnog okruženja za sve učenike. Pored direktne pomoći učenicima sa teškoćama, asistenti pomažu i u obezbjeđivanju ravnoteže u grupama, tako da nijedan učenik ne bude zanemaren, te omogućavaju učenicima sa različitim potrebama da učestvuju u svim aspektima nastave.

Takođe, nastavnici naglašavaju važnost strpljenja i fleksibilnosti asistenata, jer su često suočeni s izazovima u vezi s različitim potrebama učenika i dinamikom u učionici. Asistenti su važni u prilagođavanju nastave tako da ona postane pristupačna i izazovna za sve učenike, što doprinosi stvaranju atmosfere u kojoj se učenici osećaju sigurnima i motivisanim da učestvuju. Nastavnici takođe ističu značaj stalnog profesionalnog usavršavanja i saradnje između njih i asistenata. Kroz zajedničke sastanke, razmjenu iskustava i savjeta, nastavnicima i asistentima je omogućeno da razvijaju zajednički pristup u radu sa učenicima, čime se postiže veći uspjeh u inkluziji i podršci učenicima sa smetnjama u razvoju.

Generalno, naši rezultati pokazuju sljedeće:

- Asistenti u nastavi koriste različite strategije (vršnjačka edukacija, kooperativne aktivnosti) za podsticanje socijalne interakcije među djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju.
- Asistenti u nastavi prilagođavaju metode učenja i pružaju individualizovanu podršku, čime olakšavaju učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju savladavanje nastavnih sadržaja.
- Asistenti u nastavi ostvaruju kontinuiranu saradnju sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju kroz redovnu komunikaciju i zajedničko planiranje podrške učenicima.
- Roditelji imaju afirmativne stavove prema značaju i ulozi asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole.

U skladu sa prethodno navedenim rezultatima, možemo potvrditi sporedne, a time i glavnu hipotezu, prema kojoj se pretpostavilo da asistenti u nastavi svoju ulogu u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole ostvaruju kroz proces pružanja pomoći i podrške u domenu socijalne interakcije i savladavanja nastavnih sadržaja.

Bilo bi korisno sprovesti opservaciju vaspitno-obrazovnog procesa kako bi se prikupili podaci o ulozi i značaju asistenta u nastavi, posebno u radu sa djecom koja imaju smetnje i teškoće u razvoju. Kao potencijalna ograničenja, treba naglasiti mogućnost nedovoljnog interesa i motivacije ispitanika da pruže odgovore na postavljena pitanja. Takođe, treba imati na umu da od ispitanika mogu biti očekivani i subjektivni odgovori.

ZAKLJUČAK

Rad sadrži teorijski i istraživački dio, pri čemu je diskusija rezultata urađena u sklopu istraživačkog segmenta. U teorijskom dijelu rada razmatra se značaj inkluzivnog obrazovanja, njegovih osnovnih načela i kako inkluzija predstavlja ljudski kurikularni koncept u obrazovanju. Kroz analizu inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori, rad ukazuje na izazove s kojima se suočava obrazovni sistem, ali i na postignuća u implementaciji inkluzije, osiguravajući ravnopravan pristup obrazovanju za sve učenike, uključujući djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju. U ovom kontekstu, razmatrane su i ključne pravne regulative koje uređuju zapošljavanje asistenta u nastavi, naglašavajući ulogu ovih stručnjaka u stvaranju inkluzivnog obrazovnog okruženja.

U radu smo se fokusirali na ključne razloge za dodjeljivanje asistenta u nastavi, ističući kako asistenti igraju nezamjenjivu ulogu u pružanju podrške djeci sa smetnjama i teškoćama u razvoju, kako tokom učenja, tako i u socijalnoj interakciji. Asistenti omogućavaju učenicima da prevaziđu prepreke u učenju, pomažući im u savladavanju školskih zadataka, kao i u izgradnji socijalnih veza u inkluzivnom okruženju. Značaj asistenta u nastavi ogleda se i u njihovoj sposobnosti da prilagode nastavni plan i program prema individualnim potrebama svakog učenika, čime se omogućava njihov uspješan razvoj.

U radu smo razmotrili poželjne dispozicije ličnosti asistenta, ukazujući na to da osobine poput strpljenja, empatije, komunikacionih vještina i sposobnosti za rad u timu čine asistenta efikasnim u svom radu. Ove karakteristike omogućavaju uspostavljanje dobrih odnosa sa djecom, nastavnicima i roditeljima, što doprinosi izgradnji inkluzivnog okruženja. U tom kontekstu, saradnja i timski rad među nastavnicima, asistentima i roditeljima

predstavljaju ključne faktore za uspjeh inkluzivnog obrazovanja, jer samo uz zajednički napor i koordinaciju svih aktera može se postići optimalan obrazovni ishod.

Smatramo da samo kroz kontinuiranu edukaciju asistenata, aktivnu saradnju sa svim relevantnim akterima i primjenu inkluzivnih strategija možemo osigurati kvalitetno obrazovanje koje poštuje različitosti i omogućava svakom učeniku da postigne svoj pun potencijal.

Dobijeni rezultati istraživanja mogu poslužiti kao temelj za dalja, opsežnija istraživanja u ovoj oblasti. Ovi nalazi predstavljaju značajan doprinos, s posebnim naglaskom na njihovu dostupnost svim relevantnim akterima, posebno onima koji učestvuju u vaspitno-obrazovnom procesu. Takođe, ovi rezultati mogu biti korisni u cilju poboljšanja profesionalnog razvoja asistenata u nastavi, pružajući im uputstva i smjernice za dalji napredak. Korišćenje ovih nalaza može doprinijeti unapređenju metodologije obrazovanja, omogućujući adekvatnu i sveobuhvatnu podršku djeci sa smetnjama u razvoju. Implementacija ovih saznanja u obrazovne prakse može poboljšati kvalitet inkluzivnog obrazovanja, čineći ga još efikasnijim i pristupačnijim za sve učenike. Takođe, ovi rezultati mogu biti koristan alat za obuku i edukaciju stručnjaka koji rade sa ovom specifičnom populacijom učenika. Korišćenje tih saznanja omogućava dugoročnu promjenu u vaspitno-obrazovnom sistemu, čime se podstiče dalja inkluzivnost u obrazovanju i stvara podržavajuće okruženje za učenike sa teškoćama u razvoju.

LITERATURA

1. Biondić, I. (1993). *Integrativna pedagogija: odgoj djece s posebnim potrebama*. Zagreb: Školske novine.
2. Borić, S., & Tomić, R. (2012). Stavovi nastavnika osnovnih škola o inkluziji. *Methodological Horizons*, 7(16), 75-86.
3. Bouillet, D. (2014). *Nevidljiva djeca: od prepoznavanja do inkluzije*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
4. Butt, R. (2018). Pulled in off the street' and available: What qualifications and training do teaching assistants really need? *International Journal of Inclusive Education*, 22(3), 217–234.
5. Drandić, D. (2017). Uloga pomoćnika u nastavi u provođenju inkluzivnoga obrazovanja. *Napredak*, 158(4), 439-459.
6. Drandić, D., & Radetić Paić, M. (2020). Suradnja u inkluzivnim školama: Kako pomoćnici u nastavi procjenjuju njihovu suradnju s učiteljima u razredu? *Ljetopis socijalnog rada*, 27(1), 151-178.
7. Drotárová, L. (2006). *Asistent pedagoga – stav v ČR*. Praha: IPPP.
8. Elizabeth, J. (2013). Collaborative relationships for general education teachers working with students with disabilities. *Journal of Instructional Psychology*, 39(2), 112-118.
9. Giangreco, M. F., & Doyle, M. B. (2007). Teacher assistants in inclusive schools. In L. Florian (Ed.), *The SAGE Handbook of Special Education*, 13(1), 429–439.

10. Greenspan, S., Wieder, S., & Simons, R. (2003). *Dijete s posebnim potrebama: Poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja*. Ostvarenje, Buševac.
11. Hrnjica, S. i saradnici. (2004). *Škola po meri deteta*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta.
12. Igrić, Lj., Kobetić, D., & Lisak, N. (2008). Evaluacija nekih oblika podrške edukacijskom uključivanju učenika s posebnim potrebama. *Dijete i društvo*, 5(2), 179-196.
13. Igrić, Lj. i sar. (2015). *Osnove edukacijskog uključivanja: škola po mjeri svakog djeteta je moguća*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Ivančić, Đ. (2010). *Diferencirana nastava u inkluzivnoj školi*. Zagreb: Alka Script.
15. Kepeš, N. (2006). Inkluzija i integracija - neminovnost i potreba nastavne prakse. *Zbornik radova pedagoškog fakulteta u Zenici*, 12(3), 203-214.
16. Kostelnik, M. J., Onaga, E., Rohde, B., & Whiren, A. (2004). *Djeca s posebnim potrebama*. Zagreb: Educa.
17. Kranjčec Mlinarić, J., & Žic Ralić, A. (2016). Promišljanje učitelja o izazovima i barijerama inkluzije učenika s poteškoćama u razvoju. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(2), 233-247.
18. Lacey, P. (2010). The role of learning support assistants in the inclusive learning of pupils with severe and profound learning difficulties. *Educational Review*, 53(2), 21-35.
19. Lazor, M., Marković, S., & Nikolić, S. (2008). *Priručnik za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*. Novi Sad: Novosadski humanitarni centar.
20. Macura-Milovanović, S., & Vujisić-Živković, N. (2011). Attitudes of future teachers towards inclusion: Implications for initial professional education. *Pedagogija*, 66, 633-647.
21. Marinić, M. (2017). *Perspektiva učitelja o kvaliteti odnosa s pomoćnicima u nastavi*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
22. Milenović, Ž. M. (2009). Didaktika u uslovima inkluzivne nastave. *Život i škola*, 8(2), 252-264.

23. Morgan, H., & Houghton, A. (2011). *Inclusive curriculum design in higher education: Considerations for effective practice across and within subject areas*. York: The Higher Education Academy.
24. Nemec, J., & Šteparova, E. (2008). Obrazovanje socijalno ugroženih učenika iz ugla asistenata u osnovnim školama u Brnu. *Obrazovanje učenika sa posebnim obrazovnim potrebama*, 3(1), 245–262.
25. Pantić, N. (2008). *Tuning teacher education in the Western Balkans*. Belgrade: Centre for Education Policy.
26. Pihlaja, P. M., & Holst, T. K. (2013). How reflective are teachers? A study of kindergarten teachers' and special teachers' levels of reflection in day care. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 57(7), 182–198.
27. Radford, J., et al. (2015). Scaffolding learning for independence: Clarifying teacher and teaching assistant roles for children with special educational needs. *Learning and Instruction*, 36(1), 1-10.
28. Račić, M. (2013). Modeli kompetencija za društvo znanja. *Suvremene teme*, 6(1), 86-100.
29. Romstein, K., & Velki, T. (2017). Pomoćnici u nastavi: Problemi u praksi i percepcija vlastite uloge u nastavnom procesu. *Život i škola*, LXIII(1), 151-158.
30. Sebba, J., & Sachdev, D. (1997). *What works in inclusive education?* Barnardo's: Barkingsid.
31. Sharples, J., Webster, R., & Blatchford, P. (2016). *Making best use of teaching assistants: Guidance report*. London: Education Endowment Foundation.
32. Sharma, U., & Salend, S. J. (2016). Teaching assistants in inclusive classrooms: A systematic analysis of the international research. *Australian Journal of Teacher Education*, 15(1), 36(3).
33. Shevlin, M., Winter, E., & Flynn, P. (2013). Developing inclusive practice: Teacher perceptions of opportunities and constraints in the Republic of Ireland. *International Journal of Inclusive Education*, 17(10), 1119–1133.
34. Stubbs, S. (2008). *Inclusive education: Where there are few resources*. Norveška: The Atlas Alliance.

35. Sunko, E. (2016). Društveno povijesni kontekst odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju. *Časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 65(4), 601-620.
36. Uzlová, I. (2010). *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: Praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál.
37. Webster, R. (2010). Double standards and first principles: Framing teaching assistant support for pupils with special educational needs. *European Journal of Special Needs Education*, 25(4), 319-336.
38. Zhao, Y., Rose, R., & Shevlin, M. (2021). Paraprofessional support in Irish schools: From special needs assistants to inclusion support assistants. *European Journal of Special Needs Education*, 36(2), 183–197.
39. Zrilić, S., & Jadrijević Tomas, A. (2021). Zadovoljstvo roditelja djece s teškoćama participacijom pomoćnika u nastavi. *Društvene i humanističke studije*, 1(14), 223-240.

PRILOG 1 – Anketni upitnik za asistente u nastavi

Poštovani asistenti,

Trenutno se sprovodi istraživanje na temu: „*Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole*“. Ovo istraživanje realizuje se u okviru izrade master rada na istu temu.

Vaši iskreni odgovori biće od velikog značaja za bolje razumijevanje uloge asistenta u inkluzivnom obrazovanju. Stoga vas ljubazno molimo da svojim doprinosom pomognete ostvarivanju ciljeva ovog istraživanja.

Unaprijed vam zahvaljujemo na izdvojenom vremenu i podršci!

1. Koje strategije upotrebljavate u cilju podsticanja socijalne interakcije između djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i njihovih vršnjaka?
 - a) Organizacija igara
 - b) Kreiranje prilika za zajedničke aktivnosti
 - c) Vršnjačka edukacija

d) Kooperativne aktivnosti

e) Drugo _____

2. Kako reagujete u situacijama kada dijete pokazuje povučenost ili otežanu komunikaciju s drugom djecom?

3. Na koji način sarađujete s nastavnicima u organizaciji inkluzivnih aktivnosti koje promovišu međusobnu interakciju učenika?

- a) Zajedničko planiranje nastavnih aktivnosti
- b) Razmjena informacija o potrebama učenika
- c) Razmjena iskustvenih stavova
- d) Praćenje i evaluacija napretka

4. Sa kojim izazovima se najčešće susriječete prilikom podsticanja socijalne interakcije kod djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju sa vršnjacima tipičnog razvoja?

- a) Nedostatak motivacije učenika
- b) Neprihvatanje od strane vršnjaka
- c) Komunikacijske barijere
- d) Nedostatak resursa

5. Na koji način prilagođavate nastavni sadržaj za djecu sa smetnjama u razvoju?

- a) Primjena dodatnih zadataka u cilju boljeg razumijevanja
- b) Upotreba digitalnih alata
- c) Upotreba vizuelnih i taktilnih materijala
- d) Modifikacija zadataka prema sposobnostima učenika

6. Kako pomažete djeci sa smetnjama u razvoju u organizaciji vremena za učenje?

7. Koje strategije koristite za olakšavanje pamćenja nastavnih sadržaja kod djece sa teškoćama u razvoju?

- a) Upotreba audiovizuelnih materijala
- b) Upotreba manipulativnih materijala
- c) Povezivanje sadržaja sa svakodnevnim životom
- d) Ponovljeni vizuelni podsticaji

8. Kako pratite napredak učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u učenju?

- a) Praćenjem postignuća kroz prilagođene zadatke
- b) Kontinuiranom saradnjom i razmjenom i informacijama sa nastavnicima i roditeljima
- c) Primjenom standardizovanih instrumenata za procjenu teškoća u učenju

9. Koliko često sarađujete sa roditeljima djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju?

- a) Svakodnevno
- b) Od dva do tri puta sedmično
- c) Jednom sedmično
- d) Dva puta mjesečno

10. Na koji način komunicirate sa roditeljima o napretku djeteta?

- a) Redovnim individualnim sastancima
- b) Putem pisanih izvještaja
- c) Telefonskim konsultacijama
- d) Učešćem roditelja u zajedničkim aktivnostima
- e) Drugo _____ -

11. Kako uključujete roditelje u vaspitno-obrazovni proces djeteta?

- a) Savjetovanjem o prilagođenim metodama podrške kod kuće
- b) Omogućavanjem redovnog uvida u planirane nastavne aktivnosti
- c) Organizovanjem radionica za roditelje
- d) Anagažovanjem roditelja u školskim projektima
- e) Nešto drugo _____

12. Koji su najčešći izazovi u saradnji sa roditeljima?

PRILOG 2 – Anketni upitnik za roditelje

Poštovani roditelji,

Trenutno se sprovodi istraživanje na temu: „*Uloga i značaj asistenta u nastavi u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u trećem ciklusu osnovne škole*“. Ovo istraživanje realizuje se u okviru izrade master rada na istu temu.

Vaši iskreni odgovori biće od velikog značaja za bolje razumijevanje uloge asistenta u inkluzivnom obrazovanju. Stoga vas ljubazno molimo da svojim doprinosom pomognete ostvarivanju ciljeva ovog istraživanja.

Unaprijed vam zahvaljujemo na izdvojenom vremenu i podršci!

1. Kako ocjenjujete značaj asistenta u nastavi za vaše dijete?

- a) Veoma važan
- b) Važan
- c) Uglavnom važan
- d) Uglavnom nije važan

- e) Nije važan
2. Kako ocjenjujete saradnju između asistenta i učitelja vašeg djeteta?
- a) Veoma je dobra
 - b) Dobra je
 - c) Uglavnom je dobra
 - d) Uglavnom nije dobra
 - e) Nije dobra
3. U kojoj mjeri asistent doprinosi socijalizaciji vašeg djeteta sa vršnjacima?
- a) Veoma doprinosi
 - b) Doprinosi
 - c) Uglavnom doprinosi
 - d) Uglavnom ne doprinosi
 - e) Ne doprinosi
4. Da li smatrate da asistent ima dovoljno obuke i stručnosti za rad sa decom sa smetnjama u razvoju?
- a) Da
 - b) Uglavnom da
 - c) Djelimično
 - d) Uglavnom ne
 - e) Ne
5. Kako bi asistent mogao dodatno unaprijediti rad sa vašim djetetom?
-
-
-
6. Da li ste zadovoljni kvalitetom informacija koje dobijate o napretku vašeg djeteta od asistenta?
- a) U potpunosti sam zadovoljan/a
 - b) Zadovoljan/a sam

- c) Uglavnom sam zadovoljan/a
- d) Uglavnom nijesam zadovoljan/a
- e) Nijesam zadovoljan/a

7. Koliko često asistent komunicira sa vama u vezi sa napretkom vašeg djeteta?

- a) Svakodnevno
- b) Od dva do tri puta sedmično
- c) Jednom sedmično
- d) Dva puta mjesečno
- e) Jednom mjesečno

8. Kako se vaše dijete osjeća u prisustvu asistenta?

- a) Srećno i sigurno
- b) Uglavnom srećno i sigurno
- c) Ponekad se osjeća nelagodno
- d) Drugo _____ -

9. Da li biste željeli da asistent ima veći uticaj na oblikovanje obrazovnih planova za vaše dijete?

- a) Da
- b) Uglavnom da
- c) Uglavnom ne
- d) Ne

10. Kako ocjenjujete odnos asistenta prema vašem djetetu?

- a) Veoma pozitivan
- b) Pozitivan
- c) Uglavnom pozitivan
- d) Uglavnom negativan
- e) Negativan

11. Koje promjene biste željeli da vidite u ulozi asistenta u nastavi u narednom periodu?

PRILOG 3 – Fokus grupni intervju

- Na koje načine asistenti u nastavi pomažu učenicima sa smetnjama i teškoćama u razvoju da se uključe u grupne aktivnosti i interakciju sa vršnjacima?
- Koje strategije asistenti najčešće koriste kako bi podstakli socijalizaciju ovih učenika u učionici i van nje?
- Kako ocjenjujete uticaj asistenta na razvijanje osjećaja pripadnosti i samopouzdanja kod učenika sa teškoćama u trećem ciklusu osnovne škole?
- Koje specifične strategije koriste asistenti da bi prilagodili nastavni sadržaj potrebama učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju, i kako te strategije utiču na njihovo razumijevanje gradiva?
- Na koji način asistenti diferenciraju nastavne metode i pristupe kako bi osigurali aktivno učešće učenika sa teškoćama u razvoju, naročito u kontekstu grupnih i individualnih zadataka?
- Kako asistenti procjenjuju napredak učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju u savladavanju nastavnih sadržaja, i koje konkretne vrste podrške pružaju u cilju prevazilaženja izazova u učenju?
- Na koji način asistenti u nastavi komuniciraju sa roditeljima u cilju praćenja napretka učenika sa smetnjama i teškoćama u razvoju, i koje informacije smatraju ključnim za efikasnu saradnju?

- Kako asistenti prilagođavaju komunikaciju s roditeljima, posebno kada se suočavaju sa izazovima u učenju učenika, i kako roditelji reaguju na različite strategije podrške koje im se pružaju?